

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича

Магістерська робота

Освітній ступінь — магістр

на тему: **«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ
ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТА
ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ»**

Виконав: студент 2-го року навчання

Спеціальності

281 Публічне управління та
адміністрування

Гриб Дмитро Русланович

Керівник Кілієвич О.І.

доцент, доцент Києво-Могилянської
школи врядування імені Андрія
Мелешевича

Рецензент Дегтярьова І. О.

Магістерська робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 2024 р.

Київ — 2024

ПЛАН

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні та методологічні засади дослідження	7
<i>1.1. Концептуальні засади регулювання обігу вогнепальної зброї</i>	7
<i>1.2. Міжнародний досвід регулювання обігу вогнепальної зброї у постконфліктний період</i>	13
<i>1.3. Методологія дослідження</i>	26
РОЗДІЛ 2. Чинна державна політика в сфері обігу вогнепальної зброї ...	30
<i>2.1. Історичні особливості формування ставлення українців до зброї</i>	30
<i>2.2. Нормативно-правове регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні</i>	36
<i>2.3. Симптоми проблеми політики, аналіз середовища та стейкхолдерів</i>	42
РОЗДІЛ 3. Пропозиції для покращення державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових громадах України	59
<i>3.1. Альтернативи чинній державній політиці</i>	59
<i>3.2. Рекомендації для державної політики</i>	65
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну створює принципово нові безпекові умови для громадян на всіх рівнях. Це стосується як індивідуального, так і міжнародного вимірів безпеки. Вагома роль у цьому відводиться здатності органів державної влади контролювати злочинність та підтримувати громадську безпеку. Водночас безпека мешканців деокупованих та прифронтових територій, які перебувають під ефективним контролем України, страждає найбільше.

Одним з вирішальних факторів, що впливає на рівень громадської та індивідуальної безпеки громадян на деокупованих та прифронтових територіях, є розповсюдження вогнепальної зброї. Її неконтрольоване поширення та обіг створює значні загрози миру, стабільності та безпеці людей, погіршує криміногенну ситуацію та ускладнює ефективне здійснення державних політик на цих територіях.

Проблема поширення вогнепальної зброї суттєво зросла ще після 2014 року, коли Російська Федерація здійснила військову агресію проти України, окупувавши АР Крим та окремі райони Донецької і Луганської областей. Однак з 24 лютого 2022 року ця проблема набула значно більшого масштабу, що підтверджується фактичними даними у звітах та повідомленнях від правоохоронних органів.

Враховуючи ці виклики, вказане дослідження має на меті продемонструвати проблемні аспекти чинної державної політики у цій сфері. Використовуючи всебічний аналіз історичних, правових і соціально-політичних аспектів, це дослідження має на меті з'ясувати ефективність державної політики щодо пом'якшення розповсюдження, торгівлі та неправомірного використання вогнепальної зброї. Спираючись на різноманітні методологічні підходи, включаючи історичний аналіз, герменевтику та феноменологію, автор має на меті надати детальне розуміння еволюції

політики контролю над обігом вогнепальної зброї, її реалізації та впливу на національну та міжнародну систему безпеки.

Серед досліджень, які були використані для аналізу державної політики слід виділити доробок Л. Гонюкової, Ю. Ковбасюка, О. Кілієвича та В. Тертички. Стосовно питань, пов'язаних із обігом вогнепальної зброї в Україні, зокрема нормативно-правового регулювання та державної політики у цій сфері слід відзначити науковий доробок Ю. Белінського, Ю. Жванко, О. Косиці, Р. Чорнобривець, Д. Чурікова та Т. Шумейко. На додаток, у дослідженні використані матеріали міжнародних урядових та неурядових організацій, що присвячені питанням обігу зброї. Однак наразі відсутні детальні дослідження методів протидії обігу незаконної зброї в деокупованих та прифронтових громадах.

Актуальність теми визначається продовженням активних бойових дій на території України, широким розповсюдженням вогнепальної зброї, зокрема на території деокупованих та прифронтових територій, а також відсутністю системного підходу держави до врегулювання цієї проблематики. Практика показує, що зростання кількості зброї на руках в населення веде до зростання злочинності, створення потоків трафіку нелегальної зброї, а також підвищує ризик вогнепальних поранень у побутових конфліктах. Відтак, проблема потребує оперативного регулювання.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи полягає у тому, щоб проаналізувати засади державної політики щодо обігу вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових територіях України, а також надати рекомендації для зменшення масштабу та можливих наслідків вказаної проблеми політики.

Завданнями вказаного дослідження є наступні:

1. Дослідити теоретико-методологічні засади державної політики у сфері безпеки в аспекті володіння та використання вогнепальної зброї;

2. Окреслити історичні особливості регулювання обігу вогнепальної зброї на території України, зокрема проблеми нелегального обігу зброї;
3. Виявити основні причини та масштаб зростання кількості вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових територіях України;
4. Проаналізувати чинну державну політику у сфері регулювання обігу вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових територіях України;
5. Дослідити міжнародний досвід регулювання обігу вогнепальної зброї у постконфліктний період;
6. З'ясувати вплив зростання кількості нелегальної вогнепальної зброї на безпекову ситуацію на деокупованих та прифронтових територіях;
7. Запропонувати заходи для державної політики, спрямовані на врегулювання обігу вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових територіях України.

Об'єктом кваліфікаційної магістерської роботи є обіг вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових територіях України.

Предмет магістерської роботи складає державна політика у сфері регулювання обігу вогнепальної зброї.

Серед використаних *методів дослідження* слід відзначити як загальнонаукові, зокрема аналізу та синтезу, а також спеціальні, серед яких варто виділити історичний, герменевтичний, феноменологічний, порівняльного аналізу, використання кількісних та якісних методів дослідження та етнографічних досліджень, про що детальніше йдеться у розділі 1.3. вказаного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному висвітленні проблем, з якими стикаються мешканці деокупованих та прифронтових територій України, що були спричинені внаслідок обігу вогнепальної зброї. Автор стверджує, що вперше в Україні було

проаналізовано релевантний міжнародний досвід постконфліктного відновлення з акцентом на громадську безпеку найбільш незахищених громадян.

Результати цього дослідження мають важливий практичний вимір, оскільки пропонують набір рекомендацій та альтернатив державної політики у цій сфері, що допоможуть покращити стан громадської та індивідуальної безпеки на деокупованих та прифронтових територіях.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської роботи

Магістерська робота складається з трьох структурних розділів, що відповідають трьом блокам роботи над дослідженням:

1) *Перший розділ* присвячений теоретико-методологічним засадам дослідження обігу вогнепальної зброї та складається з трьох підрозділів;

2) *Другий розділ* фокусується на чинній державній політиці у сфері обігу вогнепальної зброї на території деокупованих та прифронтових громад та складається з трьох підрозділів;

3) *Третій розділ* надає перелік рекомендацій, що стосуються вказаної проблеми політики.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні та методологічні засади дослідження

1.1. Концептуальні засади регулювання обігу вогнепальної зброї

Державна політика у сфері обігу вогнепальної зброї є однією зі складових державної політики у сфері безпеки загалом. Це твердження аналогічно стосується й обігу вогнепальної зброї на окремо взятих територіях, зокрема тих, що визначені у об'єкті дослідження (деокуповані та прифронтові території України). Зважаючи на це, доцільним є точне термінологічне визначення ключових понять, концептів та параметрів, що стосуються сфери безпеки, громадської безпеки, обігу зброї і вогнепальної зброї зокрема.

Державний стандарт України 2293-99 визначає термін «безпека» як «стан захищеності особи та суспільства від ризику зазнати шкоди». Слід зауважити, що поняття «безпека» фігурує також і в тексті Конституції України, де у частині 1 ст. 3 зазначається, що «людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю» [1]. Таким чином, безпека громадян є однією з ключових сфер відповідальності держави в Україні, що накладає на органи державної влади відповідні права та обов'язки із забезпечення, дотримання та підтримки цього стану.

Безпека як явище також є класичним прикладом *суспільного блага* (public good), яке характеризується невиключеністю та неконкурентним споживанням внаслідок її (безпеки) колективної природи та суспільної значимості. Спираючись на дослідження у сфері економічної теорії, включно з роботами Пола Самуельсона та Рональда Коуза, для потреб цього дослідження автором стверджується, що *безпека* як *благо* внаслідок ситуації фактичної неспроможності ринку потребує державного втручання для забезпечення її справедливого розподілу [2]. На додаток, безпека є важливим чинником у сприянні загальному економічному розвитку, соціальній згуртованості та досягненні індивідуального добробуту.

Оскільки базове поняття «безпека» є широким і складається з цілої низки окремих аспектів, які можна виділити за різного роду вимірами (політичний, економічний, соціальний тощо) та масштабами (індивідуальна, колективна, регіональна, державна, міжнародна, світова), для потреб цього дослідження зосередимося на питаннях пов'язаних з *громадською безпекою* як явищем (станом), який за своєю суттю та масштабом є релевантним предмету і об'єкту дослідження. На додаток, у демократичних суспільствах *безпека людини* і *безпека держави* є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими компонентами [3].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», *громадська безпека* — це «захищеність життєвоважливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз» [4].

Варто додати, що дотичним до потреб цього дослідження могло би бути поняття «*публічна безпека*», яке знаходить свій вияв у Законі України «Про Національну поліцію», де у ст. 1 та ст. 2 на Національну поліцію покладається функція «з підтримання та забезпечення публічної безпеки та порядку» [5]. Академічна дискусія щодо співвідношення понять «*громадська безпека*» та «*публічна безпека*» тривала внаслідок невизначеності другого поняття в українському законодавстві та можливих правових колізій з цього приводу [6]. Дослідники дійшли висновку, що поняття «*публічна безпека*» є неприйнятним для національного законодавства, а тому доцільніше вживати саме поняття «*громадська безпека*» [7].

Громадська безпека як феномен становить фундаментальний аспект суспільної згуртованості, охоплюючи захист окремих осіб, спільнот та установ від різноманітних загроз. Він виникає в результаті переплетення історичних,

політичних і соціально-економічних факторів, підкріплених основоположними принципами справедливості, справедливості та прав людини. Науковий дискурс навколо *громадської безпеки* спирається на основоположні праці філософів Просвітництва, зокрема Джона Локка і Томаса Гоббса [8], а також сучасних теоретиків, зокрема Мішеля Фуко та Джорджо Агамбена [9].

Одним з ключових питань наукової та громадської дискусії, що стосується дотримання стану громадської безпеки, є вплив зброї, зокрема володіння нею громадянами та можливі наслідки такого володіння для ефективної та дієвої підтримки стану громадської безпеки. В основі цієї дискусії лежить гіпотеза про те, що володіння зброєю становить загрозу життю та безпеці інших осіб. Відповідна дискусія стосується як національного рівня (питання можливості володіння зброєю та вплив такого права на загальний стан громадської безпеки в окремо взятій державі), так і має чіткий наднаціональний рівень, охоплюючи різноманітні культурні, соціальні та нормативні контексти.

Важливим для розуміння та аналізу проблематики громадської безпеки є можливість і право громадян здійснювати *самооборону* [10], зокрема із застосуванням зброї, як це передбачено Другою поправкою до Конституції США [11]. Що ж до українського контексту, згідно з визначенням, наведеним у ст. 36 Кримінального кодексу України, *стан необхідної оборони* — це «дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони» [12].

Важливою для розуміння феномену *громадської безпеки* є можливість держави застосовувати примус для її досягнення, відомий також як *монополія*

держави на застосування насилля. Ця концепція, запропонована Максом Вебером [13], означає унікальний привілей держави встановлювати закони, виконувати правила та застосовувати фізичний примус як спосіб підтримки суспільного порядку та захисту своїх громадян. Однак ця монополія також передбачає відповідну відповідальність держави за здійснення своєї примусової влади розумно та відповідно до встановлених правових та етичних норм [14].

Можливість держави здійснювати виключне застосування насилля заради досягнення стану громадської безпеки напряду пов'язує це питання з поняттям *державного суверенітету* — виключного права держави здійснювати управління на контрольованій нею території [15]. Однак, враховуючи ту систему взаємин, що склалась у міжнародних відносинах протягом XIX-XXI століть, повноваження держави у сфері *громадської безпеки* обмежуються *імперативними нормами міжнародного права (Jus cogens)* [16]. Доцільним також є врахування положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, в якому зокрема йдеться про обов'язок країн-членів ООН щодо підтримання *міжнародного миру та безпеки* [17].

На додаток, важливою для цілей цього дослідження також є *обов'язковість виконання міжнародних договорів*, згуду на обов'язковість яких була надана Верховною Радою України, що встановлюється Законом України «Про міжнародні договори України» [18]. Таким чином, для аналізу державної політики в сфері громадської безпеки та у сфері обігу вогнепальної зброї зокрема важливими є як норми національного законодавства, так і міжнародно-правові зобов'язання України.

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що поняття «*безпека*» та «*громадська безпека*» має також і наднаціональний рівень, який регулюється відповідними нормами та домовленостями. Відтак, політика у сфері безпеки не обмежується лише суверенними потребами і правами окремих держав, але також має і ширший політичний вимір. Керівними у

такому випадку є норми, що закріплені у визнаних Україною міжнародно-правових документах, на кшталт Статуту ООН, Заключного Акту Наради про Безпеку та Співробітництво у Європі та інших. Це стосується цілей дотримання безпеки як на національному, так і на міжнародному рівнях, зокрема у двосторонніх відносинах з іншими державами [19].

Фундаментальним для аналізу обраної проблематики є правове визначення поняття «зброя», яке використовується у національному законодавстві та міжнародно-правових документах. Щодо міжнародного регулювання, наближеним до сфери об'єкта та предмета вказаного дослідження є поняття *легкого озброєння та стрілецької зброї* — ЛОСЗ (англ. SALW — Small arms and light weapons). Відповідне визначення зустрічається в Програмі дій ООН щодо стрілецької зброї та легкого озброєння, Протоколі ООН про вогнепальну зброю, Документі ОБСЄ про стрілецьку та легку зброю 2000 року та інших документах.

Варто відзначити, що для цілей вказаного дослідження мова йде саме про *вогнепальну зброю*, її обіг, зберігання та застосування. В цьому сенсі, доречним є використання визначення, запропонованого у Протоколі проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, до якого Україна приєдналася у 2013 році [20].

Згідно з Протоколом, *вогнепальна зброя* означає «будь-яку переносну ствольну зброю, яка спричинює постріл, призначена або може бути легко пристосована для спричинення пострілу чи прискорення кулі або снаряду за рахунок енергії вибухової речовини, за винятком старовинної вогнепальної зброї або її моделей. Старовинна вогнепальна зброя та її моделі визначаються відповідно до національного законодавства. Однак старовинна вогнепальна зброя в жодному разі не включає вогнепальної зброї, виготовленої після 1899 року» [21].

Серед ключових міждержавних організацій, що здійснюють регулювання у сфері обігу ЛОСЗ та є релевантними для України, слід виокремити Організацію Об'єднаних Націй (ООН), зокрема через різні спеціалізовані агентства (Управління ООН з питань роззброєння (UNODA), ПРООН), Організацію з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), зокрема Центр запобігання конфліктам при Секретаріаті Організації [22], Європейський Союз, зокрема Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM) [23], а також Рада Європи. До переліку неурядових організацій, які беруть участь у контролі над обігом вогнепальної зброї або ведуть регулярний моніторинг дотримання чинних норм і загальної ситуації у сфері, слід виокремити Control Arms [24], дослідницький проєкт Small Arms Survey [25], Женевський центр політики безпеки (Geneva Center for Security Policy) [26] та інші.

Згідно з визначенням, запропонованим у підручнику «Державна політика», *державна політика* — це «напрямок дій (або бездія), що обирається владою для вирішення певної проблеми або сукупності взаємозалежних проблем» [28]. Зміст державної політики охоплює визначення проблеми, цілей й інструментів вирішення проблеми. Таким чином, державна політика в сфері обігу вогнепальної зброї означає курс державної влади, що був обраний для вирішення проблем, пов'язаних з обігом (набуття, зберігання, володіння, носіння, використання) вогнепальної зброї.

Згідно з дослідженням Т. Шумейко, мета державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї виявляється у «створенні найбільш сприятливих умов для перебігу відносин і процесів у сфері обігу зброї, що розширюватимуть правові можливості держави захищати суверенітет, конституційний лад, правопорядок, суспільство та громадян, їхнє майно; громадян захищати своє життя та здоров'я, зокрема з використанням зброї, займатись економічною діяльністю у сфері обігу зброї; визначатимуть риси правомірної поведінки у

сфері обігу зброї, що також запобігатимуть її нелегальному обігу та існуванню й виникненню інших безпекових ризиків» [29].

До завдань державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї слід віднести зокрема намагання певним чином унормувати відносини щодо обігу зброї та порядок її використання уповноваженими органами державної влади, дотримання і досягнення стану *державної та громадської безпеки* (з усіма відповідними зобов'язаннями щодо рівномірного дотримання та надання такого суспільного блага) і, відповідно, нагляд за дотриманням відповідних норм і правил, а також контроль за здійсненням обігу вогнепальної зброї.

Важливо розуміти, що ефективне регулювання обігу зброї є важливим в контексті для євроінтеграційних прагнень України. Це стосується, зокрема, виконання директив ЄС, що стосуються обігу вогнепальної зброї, які детальніше згадуються в розділі 2.3. вказаного дослідження. На додаток, низка попередніх спроб унормувати обіг цивільної вогнепальної зброї зазнала невдачі та отримала негативний експертний висновок через невідповідність запропонованих законопроектів чинним європейським нормам. Відтак, врегулювання питання обігу вогнепальної зброї, особливо на деокупованих та прифронтових громадах, також має важливий міжнародно-політичний вимір, а тому може вважатися складовою державного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

1.2. Міжнародний досвід регулювання обігу вогнепальної зброї у постконфліктний період

Розв'язання проблеми обігу вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових територіях України має як безпосередньо негайний вплив на стан громадської безпеки та людської безпеки мешканців вказаних територій, так і більш довготривалий ефект. Доцільно вважати, що ефективне розв'язання цієї проблеми політики є вагомим фактором для *постконфліктного відновлення* названих територій. Для розуміння часових рамок та політичних умов для *постконфліктного відновлення* застосовуються критерії,

запропоновані у 2008 році у звіті Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) «*Post-Conflict Economic Recovery Enabling Local Ingenuity*». Таким чином, *постконфліктне відновлення* означає виконання наступного переліку вимог:

- припинення воєнних дій і насильства;
- підписання мирних угод;
- демобілізація, роззброєння та реінтеграція комбатантів до цивільного життя;
- повернення біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО);
- створення основ для ефективного функціонування органів державної влади;
- ініціювання заходів з (між)національного примирення та реінтеграції постраждалих і залучених осіб в суспільне життя;
- початок сталого повоєнного економічного відновлення [30].

Враховуючи той факт, що текст дослідження фокусується на проблемах обігу зброї, для поставлених завдань було проаналізовано досвід *постконфліктного відновлення* у країнах, що мали досвід повномасштабних конфліктів на власній території, а також врахування ними європейських норм щодо обігу вогнепальної зброї з огляду на європейську та євроатлантичну інтеграцію України. Зокрема, для аналізу було обрано наступні держави: Боснія і Герцеговина, Грузія (Сакартвело), Сербія та Хорватія. Для демонстрації ширшого політичного та географічного спектру і можливих модальностей регулювання досліджуваної проблеми політики, автором також було проаналізовано досвід Камбоджі у сфері обігу вогнепальної зброї після підписання Паризьких мирних угод (1991) [31] та утворення Тимчасового органу ООН для Камбоджі (починаючи з 1992 року).

Боснія і Герцеговина. З 1992 по 1995 рік Боснія і Герцеговина (БіГ) пережила нищівний збройний конфлікт, що призвів не лише до десятків тисяч

загиблих з боку цивільного населення та геноциду боснійських мусульман, але й до широкого розповсюдження вогнепальної зброї серед населення держави. Спадщина Боснійської війни продовжує створювати значні проблеми для безпеки та стабільності в країні, оскільки багато зброї залишається зниклою або перебуває в незаконному обігу. Більше того, враховуючи екстерналізацію війни та фактичну участь в ній також Сербії (тоді — СР Югославії), Хорватії та Чорногорії (тоді — складової частини СР Югославія), проблеми з незаконною зброєю з Боснійської війни набули чіткого регіонального характеру для Західних Балкан загалом.

Зважаючи на специфічну форму державного устрою, БіГ має складну структуру управління з кількома суб'єктами та рівнями уряду, включаючи два напіваавтономних утворення (Федерацію Боснії та Герцеговини і Республіку Сербську) та округ Брчко. Таке фрагментоване управління ускладнює зусилля з координації та ефективного впровадження заходів контролю над обігом вогнепальної зброї, зокрема обмін інформації щодо можливих шляхів розповсюдження нелегальної зброї. Зачасту це також паралізує процес ухвалення політичних рішень, оскільки переваги політик для сербської частини країни можуть сприйматися як недоліки для боснійсько-хорватської і навпаки.

Географічне розташування БіГ фактично у центрі Західних Балкан та поблизу кордонів з державами-членами ЄС робить країну популярним транзитним маршрутом для транснаціональних мереж торгівлі зброєю. Злочинні організації використовують прозорі кордони та слабку співпрацю правоохоронних органів різних суб'єктів держави для перевезення вогнепальної зброї та іншої контрабанди через кордони, посилюючи розповсюдження незаконної зброї. Вагомим чинником проблем є глибокі етнічні розбіжності та політична напруженість в країні.

Серед видів легкого озброєння та стрілецької зброї, що поширені в БіГ та не перебувають в обігу серед військових та правоохоронних формувань цієї

держави, тобто були отримані внаслідок нелегального трафіку зброї, слід відзначити автомати АК-74, снайперські гвинтівки СВД, крупнокаліберні кулемети ДШК, пістолети FАТІН 13, пістолети ПМ, гвинтівки Mauser K98, кулемети MG3/MG42, гвинтівки Мосіна-Наганта зразка 1891 року та подальших модернізацій, пістолети-кулемети ППШ, ручні протитанкові гранатомети РПГ-7, кулемети РПК, карабіни СКС, ПЗРК «Стрела» та пістолети ТТ [32]. Чимало нелегальної зброї, поширеної в БіГ, також перебуває на озброєнні у військових та правоохоронців цієї країни.

Слід відзначити вагоме значення завершення активних бойових дій та підписання учасниками війни Дейтонських угод для контролю за обігом зброї, які не лише завершили Боснійську війну, але й створили додаткові механізми взаємодії між країнами регіону. За 25 років виконання Угоди було знищено 10 292 одиниць зброї та проведено 476 місій, 776 інспекцій та 129 інспекцій скорочення [33]. Зменшено кількість об'єктів перевірки та кількість квот перевірок. Крім того, в інспекціях взяли участь майже 1300 помічників і 140 запрошених спостерігачів з 29 держав-членів ОБСЄ [34].

Актуальним документом, який визначає дії влади БіГ у протидії обігу нелегальної зброї є *«Стратегія щодо стрілецької зброї та легкого озброєння в Боснії та Герцеговині на 2021–2024 роки»*, автором якої є Координаційна рада з контролю над стрілецькою та легкою зброєю в Боснії та Герцеговині (ОБСЄ) [34]. Внаслідок реалізації попередньої Стратегії (2016-2020 рр.) представниками ОБСЄ і владою БіГ було знищено 21 144 одиниць стрілецької зброї, розроблено аналіз та оцінку законодавчої бази, введено базу даних усіх виданих дозволів на імпорту/експорт озброєння та військової техніки, а також створено базу даних компаній, зареєстрованих для посередництва у сфері торгівлі озброєнням та військовою технікою.

Одним з ключових завдань влади БіГ в сфері регулювання обігу вогнепальної зброї на чинний період дії стратегії є розширення мережі складів зберігання зброї та боєприпасів. Рішенням Президії Боснії і Герцеговини 63

пункти військового призначення в країні стали перспективними для дислокації ЗС Боснії і Герцеговини: 41 – у Федерації Боснії і Герцеговини та 22 – у Республіці Сербській. За період дії попередньої Стратегії (до 2021 року) на кожну з цих локацій владою відповідних суб'єктів федерації було отримано необхідну документацію та створено відповідну базу даних, а також земельний реєстр [34].

На додаток, слід відзначити певний поступ у питаннях обігу вогнепальної зброї в межах євроінтеграційних прагнень країни, зокрема ухвалення суб'єктами БіГ Закону про зброю та боєприпаси з метою їх гармонізації з *acquis* ЄС, а також ухвалення Закону про маркування стрілецької зброї, легкої зброї та супровідних боєприпасів. Характерно, що через майже 30 років після офіційного завершення Боснійської війни, представники ОБСЄ продовжують збір статистичних даних щодо законної зброї, якою володіють громадяни БіГ, що свідчить про довготривалий характер проблеми.

Попри низку законодавчих заходів, зокрема впровадження європейських норм з контролю обігу зброї, зокрема рекомендацій Ради Європи, влада БіГ досі регулярно стикається з проблемами в управлінні та утилізації надлишкової зброї, включаючи надлишкові військові запаси та застарілу вогнепальну зброю. Обмежені ресурси та можливості для демілітаризації та утилізації сприяють ризику потрапляння цієї зброї в на чорний ринок. Відтак, можна стверджувати, що проблема обігу незаконної вогнепальної зброї зберігається протягом десятиліть після завершення активної фази воєнних конфліктів.

Грузія (Сакартвело). Проблема розповсюдження нелегальної вогнепальної зброї у Грузії (Сакартвело) корениться в конфліктах і політичній нестабільності, що виникли після розпаду Союзу РСР на початку 1990-х років. Особливо гостро проблема обігу та контролю зброї постала в окупованих РФ регіонах Абхазії та Південної Осетії, де присутність озброєних груп і обігу незаконної зброї негативно впливають на безпеку та сприяють поширенню

насильства. Проблема загострилася після повторного вторгнення РФ на територію Грузії (Сакартвело) у 2008 році. Спадщина минулих конфліктів і невирішений статус цих регіонів (їхня фактична військова окупація з боку РФ, що підтверджується рішеннями Ради Європи) продовжують створювати додаткові проблеми для ефективних заходів з контролю над обігом вогнепальної зброї.

Серед видів легкого озброєння та стрілецької зброї, що поширені в Грузії (Сакартвело) та не перебувають в обігу серед військових та правоохоронних формувань цієї держави, слід відзначити снайперські гвинтівки СВД, підствольні гранатомети М203, пістолети ПМ, гвинтівки Mauser K98, гвинтівки Мосіна-Наганта зразка 1891 року та подальших модернізацій, пістолети-кулемети ППШ, кулемети РПД, ручні протитанкові гранатомети РПГ-2, реактивні протитанкові гранати РПГ-22, кулемети РПК, карабіни СКС, ПЗРК «Стріла» та пістолети ТТ [<https://salw-guide.bicc.de/en/country?id=81>]. Як і у випадку з БіГ, чимало видів зброї на озброєнні у військових та правоохоронців цієї країни також перебуває в нелегальному обігу, на кшталт автоматів АК-47, АКМ, АК-74 та інших. Очевидним джерелом поширення більшості видів цієї зброї є РФ та окуповані нею території (Абхазія, Південна Осетія).

Для регулювання обігу вогнепальної зброї, Грузія (Сакартвело) створила широку законодавчу базу, до якої слід включити Закон про зброю, прийнятий у 1997 році, який забезпечує основну правову основу для володіння, використання та торгівлі вогнепальною зброєю. Важливим кроком для унормування обігу вогнепальної зброї став закон *«Про ліцензії та дозволи на придбання та носіння зброї»*, прийнятий у 2012 році, який регулює видачу ліцензій та дозволів на володіння вогнепальною зброєю [36].

На додаток, Грузія (Сакартвело) розширила спектр законодавчих інструментів для регулювання обігу вогнепальної зброї, зокрема розробила Національні плани дій щодо боротьби з розповсюдженням ЛОСЗ та посилення

заходів контролю над вогнепальною зброєю. Ці плани підкреслюють необхідність комплексних стратегій, координації між відповідними зацікавленими сторонами та співпраці з міжнародними партнерами [37]. Важливе значення для виявлення випадків незаконного поширення вогнепальної зброї грає діяльність неурядових організацій, зокрема Small Arms Survey [37]. Постійна взаємодія з міжнародними партнерами, включаючи Європейський Союз і НАТО, мають також вагоме значення для посилення інституційної спроможності, технічної допомоги та підтримки ініціатив з контролю над обігом вогнепальної зброї у Грузії (Сакартвело).

Попри це, інциденти із застосуванням вогнепальної зброї в Грузії (Сакартвело) також трапляються. Так, у січні 2023 року колишній військовослужбовець скоїв самогубство, перед цим убивши п'ятьох людей, і поранив ще п'ятьох, відкривши вогонь з балкона своєї квартири. Ще один інцидент стався 9 лютого 2024 року, коли озброєний чоловік убив чотирьох людей і поранив одного, відкривши вогонь на ринку в грузинському місті Руставі, що знаходиться за 20 кілометрів від столиці Тбілісі, про що повідомлялося агенцією Reuters із посиланням на Міністерство внутрішніх справ Грузії (Сакартвело) [38].

Сербія. Проблема розповсюдження нелегальної вогнепальної зброї у Сербії виникла після розпаду Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія та Югославських воєн протягом 1990-х років. Цілеспрямована видача Белградом вогнепальної зброї бійцям просербських парамілітарних утворень на території самопроголошених республік Сербська Країна у Хорватії та Республіка Сербська на території Боснії і Герцеговини, а також сербських повстанців на території Косовської Мітровіци призвела до широкого поширення вогнепальної зброї серед цивільного населення.

Слід відзначити, що види легкого озброєння та стрілецької зброї, які поширені в Сербії та не перебувають в обігу серед військових та правоохоронних формувань цієї держави, багато в чому нагадують аналогічні

в БіГ, що вказує на причетність Белграда до централізованого озброєння просербських парамілітарних утворень в ході Боснійської війни. Так, найпоширенішими є автомати АК-74, снайперські гвинтівки СВД, пістолети FATI 13, пістолети ПМ, гвинтівки Mauser K98, кулемети MG3/MG42, гвинтівки Мосіна-Наганта зразка 1891 року та подальших модернізацій, пістолети-кулемети ППШ, ручні протитанкові гранатомети РПГ-7, кулемети РПК та пістолети ТТ [39]. Варто додати також й інші види озброєння, які перебувають в нелегальному обігу, на кшталт станкових автоматичних гранатометів АГС-17, автоматів АК-47, кулеметів ПК та ПЗРК «Стріла», які є поширеними або ж виготовляються чи виготовлялися в Сербії за ліцензією.

Після завершення Югославських воєн та падіння режиму Слободана Мілошевича Сербія створила комплексну законодавчу базу для регулювання володіння, виробництва, торгівлі та використання вогнепальної зброї. Закон про торгівлю зброєю, ухвалений у 2006 році, регулює імпорту, експорту і транзит зброї з окремими положеннями, спрямованими на запобігання розповсюдженню нелегальної вогнепальної зброї. Закон про вогнепальну зброю, ухвалений у 2016 році, забезпечує основну правову базу. Крім того, Кримінальний кодекс Сербії містить положення, що стосуються злочинів, пов'язаних із вогнепальною зброєю, і покарання за незаконний обіг і неправомірне використання зброї.

Ухвалення Стратегії контролю над легкою і стрілецькою зброєю на період 2010-2015 років мало на меті поліпшити контроль над обігом вогнепальної зброї. За період 2003-2012 років Сербія знищила близько 110 000 одиниць стрілецької зброї та легкого озброєння. Зокрема, у 2018 році понад 18 000 одиниць стрілецької зброї і легких озброєнь було знищено в містечку Железнік поблизу Белграда, в рамках утилізаційної акції за підтримки ЄС [40].

Однак, за оцінками сербських дослідників, ці заходи не дали бажаних результатів. Так, Сербія і донині продовжує стикатися з проблемами, пов'язаними з незаконним обігом та неправомірним використанням

вогнепальної зброї. За оцінками швейцарського наукового проекту Small Arms Survey, у 2018 році Сербія була на третьому місці у світі після Ємену та США за кількістю одиниць стрілецької зброї на душу цивільного населення [41]. У тому таки 2018 році в Сербії налічувалося понад 2,6 мільйона одиниць зброї, з яких понад 1,5 мільйона становила саме нелегальна зброя. Негативна тенденція підтверджується також і статистикою щодо злочинів: кількість вбивств, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї на Західних Балканах, становить близько 44% від загальної кількості вбивств, що значно більше, ніж 30,5% і 35,1% у Північній Європі та Західній Європі відповідно [42].

На підтвердження цієї тези слугують приклади двох резонансних злочинів у травні 2023 року із застосуванням нелегальної вогнепальної зброї: 3 травня 2023 року 13-річний підліток убив дев'ятьох у школі Белграда з пістолета свого батька, а 4 травня 21-річний чоловік розстріляв вісьмох людей з автоматичної зброї у селі біля Белграда. Після цих подій влада Сербії анонсувала мораторій на нову зброю, посилені перевірки власників і підвищену охорону шкіл [43]. Таким чином, навіть через понад 25 років після завершення Югославських воєн, ситуація з обігом нелегальної вогнепальної зброї в країні залишається гострою та має значний вплив на стан громадської і людської безпеки.

Хорватія. Продовжуючи традицію країн Західних Балкан, патерн видів легкого озброєння та стрілецької зброї, які поширені в Хорватії та не перебувають в обігу серед військових та правоохоронних формувань цієї держави, є схожим з БіГ та Сербією. Цікавим фактом є також те, що значну кількість зброї було нелегально передано Хорватії з боку Німеччини напередодні оголошення незалежності країни від СФРЮ, зокрема гвинтівки Mauser K98. Найпоширенішими видами нелегальної зброї є автомати АК-47, АКМ та АК-74, снайперські гвинтівки СВД, пістолети FАТІН 13, пістолети ПМ, кулемети МG3/МG42, гвинтівки Мосіна-Наганта зразка 1891 року та

подальших модернізацій, пістолети-кулемети ППШ, кулемети РПК, ПЗРК «Стріла» та пістолети ТТ [44].

На відміну від своїх сусідів (що підтверджується звітами відповідних міжнародних організацій), Хорватія успішно впроваджує стратегію зі зменшення кількості вогнепальної зброї серед цивільного населення. Попри схожий історичний досвід Югославських воєн 1990-х років, зокрема Війни за незалежність Хорватії (до 1995 року), держава досягла значних успіхів у боротьбі з розповсюдженням вогнепальної зброї. Ключову роль в успішності впроваджуваних змін відіграли законодавчі реформи та правоохоронні заходи щодо посилення контролю над вогнепальною зброєю.

У 2007 році для просування програми добровільного збору вогнепальної зброї «*Citizen Alert*» у Хорватії стартувала загальнонаціональна кампанія з підвищення обізнаності серед населення під назвою «*Менше зброї, менше трагедій*». До 2017 року в рамках програми владі Хорватії вдалося зібрати понад 12 000 одиниць вогнепальної зброї, тоді як кількість вбивств, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї, за той самий період зменшилася. Впроваджена Міністерством внутрішніх справ Хорватії (МВС) та Програмою розвитку ООН (ПРООН) «*Citizen Alert*», отримала широке визнання, зокрема з боку представників ООН [45].

На додаток, Хорватія бере активну участь у регіональних ініціативах, спрямованих на посилення контролю над обігом ЛОСЗ, зокрема вогнепальної зброї та боротьбу з незаконним обігом зброї в Південно-Східній Європі. Завдяки участі в таких форумах, як Центр правоохоронних органів Південно-Східної Європи (SELEC) [46] і Рада регіонального співробітництва (RCC), Хорватія співпрацює з сусідніми країнами для обміну розвідданими та даними щодо обігу зброї, координації зусиль правоохоронних органів і проведення спільних операцій проти торговців зброєю.

Щодо актуальних законодавчих ініціатив, у 2015 році Хорватія прийняла *Закон про вогнепальну зброю*, який комплексно регулює володіння, придбання та передачу вогнепальної зброї. Закон запровадив суворіші вимоги до ліцензування, посилив процедури реєстрації та посилив покарання за незаконне володіння та торгівлю. У *Національному плані дій щодо управління СОЛЗ та боєприпасами*, ухваленому у 2018 році, окреслено додаткові заходи хорватської влади щодо посилення безпеки запасів зброї в країні, зокрема фізичне оновлення системи управління запасами та ініціативи щодо скорочення запасів вилученої зброї та боєприпасів.

Важливо відзначити, що протягом майже 30 років після завершення бойових дій на території Хорватії, країна досі отримує технічну допомогу та підтримку від міжнародних партнерів, у тому числі Європейського Союзу та Організації Об'єднаних Націй, щоб зміцнити свою спроможність контролювати обіг вогнепальної зброї. Програми фінансової допомоги та ініціативи з розбудови потенціалу спрямовані на посилення спроможності Хорватії ефективно впроваджувати заходи контролю над СОЛВ та сприяти регіональній стабільності та безпеці.

Камбоджа. Починаючи з 1960-х років, Камбоджа протягом тривалого періоду стикається з проблемами, пов'язаними з розповсюдженням і неправомірним використанням стрілецької зброї та легких озброєнь. Коріння проблеми масового поширення вогнепальної зброї Камбоджі можна простежити до антиколоніальної боротьби за незалежність країни, приходу до влади політичного режиму червоних кхмерів (1975-1979) і подальших громадянських конфліктів та війн із залученням зовнішніх акторів, зокрема військ Соціалістичної Республіки В'єтнам. Приплив зброї із сусідніх країн у періоди регіональної нестабільності ще більше загострив проблему розповсюдження нелегальної вогнепальної зброї у Камбоджі.

Камбоджа суттєво вирізняється з-поміж проаналізованих раніше держав видами легкого озброєння та стрілецької зброї, що нелегально поширені серед

населення та не перебувають в обігу серед військових та правоохоронних формувань цієї держави. Тут слід відзначити автомати АК-74, самозарядні гвинтівки AR-15, пістолети FN High Power, ручні кулемети M1918 Browning, самозарядні гвинтівки MAS 49 та MAS 49/56, гвинтівки Мосіна-Наганта зразка 1891 року та подальших модернізацій, автоматичні гвинтівки Norinco Type 63, пістолети-кулемети SA vz 23/25 та SA vz 24/26, а також пістолети ТТ [47]. Як бачимо, серед цієї зброї можна знайти зразки американського, радянського, французького, китайського і навіть чехословацького виробництва, при цьому власне виробництво ЛОСЗ в Камбоджі відсутнє. Отже, мова йде про багатий «спадок» воєн ХХ століття — від Другої світової до збройної боротьби з партизанськими маоїстськими рухами після мирного врегулювання 1990-х років.

Базовим документом для впровадження заходів щодо боротьби з незаконним поширенням зброї стали Паризькі мирні угоди 1991 року, які завершували тривалий період громадянських війн та зіткнень у Камбоджі. Згідно з Додатком II до Паризьких мирних угод «*Виведення, припинення вогню та відповідні заходи*» (стаття 1, пункт 3), сторони погодилися, що одразу після підписання цієї Угоди Організації Об'єднаних Націй «буде надано інформацію про вичерпні списки озброєнь, боєприпасів і обладнання, що перебувають у їхніх силах, і точні місця розміщення цього озброєння, боєприпасів і обладнання» [31]. Роззброєння сторін було підставою для проведення вільних демократичних виборів та здійснювалося в період управління Тимчасового органу ООН в Камбоджі (UNTAC) [48].

Протягом 18 місяців з 15 березня 1992 року по 26 вересня 1993 року ООН брала участь у миротворчій операції в охопленій війною Камбоджі (UNTAC). На піку операції брали участь майже 16 000 військовослужбовців, 3 600 цивільних поліцейських (CIVPOL) і 2 000 цивільних осіб, тобто приблизно 22 000 осіб. До вересня 1992 року UNTAC офіційно роззброїла 52 292 солдати з трьох ворогуючих воєнних фракцій, що брали участь у програмі. Це становило

близько 50% військового потенціалу Національного об'єднаного фронту за незалежну, нейтральну, мирну та співпрацюючу Камбоджу, загальних сил Кхмерського народного фронту національного визволення і 25% регулярних сил пров'єтнамських інтервентів [49].

Для постконфліктного врегулювання було створено Програму роззброєння стрілецької зброї (2000) під назвою «Європейська допомога щодо обмеження стрілецької зброї та легкого озброєння в Камбоджі» (EU-ASAC). До 2006 року за програмою EU-ASAC було побудовано 45 складів зброї, офіційно зібрано 12 775 одиниць зброї та знищено 142 871 одиницю зброї [50].

У подальшому цивільна адміністрація Камбоджі ухвалила закони та правила, спрямовані на контроль над вогнепальною зброєю. Закон «Про управління зброєю, вибуховими речовинами та боєприпасами», прийнятий у 2005 році, забезпечує правову основу для контролю, ліцензування та реєстрації вогнепальної зброї. Попри ці законодавчі зусилля, імплементація та правозастосування залишаються ускладненими через нестачу ресурсів, корупцію та обмежені можливості правоохоронних органів [51].

Попри те, що Камбоджа співпрацює з міжнародними та регіональними партнерами, включаючи Організацію Об'єднаних Націй, Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) та країни-донори, для розв'язання проблем, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї [52], фіксується широке її розповсюдження, особливо в сільських районах, які постраждали від земельних суперечок, конфліктів ресурсів та злочинної діяльності. Однак, враховуючи суттєву різницю умов, характер і масштаб застосування озброєнь, а також де-факто неможливість здійснювати ефективний контроль та власні суверенні права урядом Камбоджі на початковому етапі врегулювання проблеми обраний досвід не є повністю релевантним.

1.3. Методологія дослідження

Для цілей вказаного дослідження необхідно виокремити цілий спектр обмежень та методів, що дозволять сфокусувати розв'язання поставлених завдань. У цьому сенсі, слід говорити як про раціональне звуження обраної проблематики (територіально), так і широкий набір методів, що будуть охоплювати різні аспекти досліджуваного явища. Зокрема, надзвичайно важливим є врахування особистого травматичного досвіду мешканців прифронтових та деокупованих територій, що допоможе зрозуміти мотивації, які стоять за набуттям нелегальної вогнепальної зброї.

Принципово важливими для розуміння особливостей та географічного поширення дій запропонованих цим дослідженням рекомендацій є документи, що визначають правовий статус та перелік деокупованих та прифронтових територій України. Перелік цих територій встановлюється Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України № 309 від 22 грудня 2022 року № 309 *«Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією»* [53] та усіма доповненнями до нього, що додаються в залежності від поточної ситуації на фронті та фактичного контролю над вказаними територіями.

Слід також розуміти, що для цілей дослідження слід чітко виокремити часові рамки застосування запропонованих рекомендацій. Такий підхід виправданий ситуацією повномасштабного вторгнення РФ в Україну, дією правового режиму воєнного стану та відповідних правових наслідків, що несе його застосування. Відтак, акцент в дослідженні здійснюється на періоді починаючи з 24 лютого 2022 року, тобто початку дії воєнного стану на території України. Також слід додати, що частина запропонованих рекомендацій стосується також і періоду після завершення активних бойових дій та відповідно завершення правового режиму воєнного стану на території України, тобто відповідає періоду *постконфліктного відновлення*. У разі, якщо

після завершення активних бойових дій на обраних для дослідження територіях діятиме правовий режим, відмінний від загальнонаціонального, період дії рекомендацій цього дослідження поширюється також на той період, коли такий правовий режим (воєнний стан, надзвичайний стан) перестане діяти.

Щодо огляду основних методів, які були застосовані для цього дослідження, їх спектр є широким та варіюється від загальнонаукових до спеціальних. Багато в чому це залежить від масштабу проблеми (територіального), її масштабу (національного та міжнародного), а також історичного поступу та тривалого формування громадської думки і виявлення персонального ставлення мешканців обраних для дослідження територій до вогнепальної зброї як такої.

Важливим для аналізу історичних подій, законодавства та тенденцій, пов'язаних із розповсюдженням, придбанням та заходами контролю за поширенням та обігом вогнепальної зброї є *історичний метод*. Його використання спрямоване на те, щоб зрозуміти еволюцію проблем, пов'язаних з вогнепальною зброєю та їхній вплив на сучасні виклики. Для тлумачення текстів, законів, державної політики та документів, пов'язаних з контролем над обігом вогнепальної зброї, щоб розкрити їхні основні значення та наслідки використовується *герменевтичний метод*.

Феноменологічний метод був застосований для вивчення життєвого досвіду осіб, які володіють або постраждали від насильства, пов'язаного з обігом вогнепальної зброї, включно з жертвами (очевидно, з тими, які залишилися в живих: навичками спілкуватися із мертвими — на кшталт сцени допиту вбитого самурая з фільму «*Раishьомон*» (1950) Акіри Куросави — автор тексту дослідження не володіє; до того ж, у фільмі йшлося про застосування *холодної зброї* (меча), а не *вогнепальної*), постраждалими та співробітниками уповноважених органів державної влади (військовослужбовці, правоохоронці тощо). Застосування такого підходу має на меті зафіксувати їхні точки зору,

емоції та сприйняття, щоб поглибити розуміння людського виміру розповсюдження вогнепальної зброї та його наслідків.

Для співставлення релевантного міжнародного досвіду в сфері обігу вогнепальної зброї автором дослідження був використаний *порівняльний аналіз*, який передбачає вивчення подібностей і відмінностей у політиках, практиках і результатах контролю над обігом вогнепальної зброї у різних країнах, регіонах або періодах часу. Цей метод також є ефективним для аналізу середовища, а також у визначенні ефективних стратегій, найкращих практик та напрямів для вдосконалення чинної державної політики у цій сфері шляхом аналізу різноманітних підходів до управління обігом вогнепальної зброї.

Використання *кількісних та якісних методів* дослідження, зокрема даних зі звітів міжнародних організацій та ініціатив у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї, допомагають у визначенні закономірностей, тенденцій і кореляцій для інформування про розробку політики та стратегії втручання на основі фактичних даних. Застосування такого підходу також є цінним для вивчення складності проблем, пов'язаних з обігом вогнепальної зброї, з точки зору зацікавлених сторін і постраждалих громад. Вони дають детальне уявлення про елементи соціального, економічного та політичного середовища, яка формує певну динаміку та підхід для реагування на проблеми обігу вогнепальної зброї.

Важливим для розуміння змісту дослідження є застосування автором принципів *аналізу політики*, зокрема оцінки ефективності, результативності та справедливості чинної державної політики та заходів з контролю над обігом вогнепальної зброї. Він включає оцінку цілей політики, стратегій впровадження, нормативно-правової бази та інституційних можливостей для визначення сильних і слабких сторін такого курсу дій, а також можливостей для покращення політики у цій сфері.

Варто відзначити також часткове використання автором окремих елементів *етнографічних досліджень*, яке має на меті доповнити феноменологічний підхід до аналізу проблем обігу вогнепальної зброї, а також передбачає польову (або у випадку автора — кабінетну) роботу та спостереження учасників для розуміння соціокультурних контекстів розповсюдження вогнепальної зброї та насильства. Особливо цінним цей підхід є для порівняння ставлення різних проаналізованих культур (західних слов'янів, грузинів та кхмерів) до такого артефакту як зброя та його значення у вказаних суспільствах. Обраний спектр методів також був застосований для аналізу ставлення українців до вогнепальної зброї, а також поширеності вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових територіях України, про що йдеться у наступних розділах цієї роботи.

РОЗДІЛ 2. Чинна державна політика в сфері обігу вогнепальної зброї

2.1. Історичні особливості формування ставлення українців до зброї

Ураховуючи бездержавний або колоніальний статус України протягом тривалого історичного періоду, формування ставлення українців до зброї відбувалося в загалом несприятливих політичних, соціальних та економічних умовах. Базуючись на *герменевтичному* та *феноменологічному* підході до вивчення цієї проблематики, серед ключових припущень, що використовуються автором дослідження для визначення особливостей історичних умов та особливостей формування ставлення українців до зброї, слід відзначити наступні:

- несприятливе політичне середовище (іноземне панування);
- дискримінація за етнічним, мовним та соціальним статусом в складі іноземних держав;
- значна кількість воєнних конфліктів на території України та сприйняття зброї як необхідного засобу виживання;
- травматичний досвід проживання в умовах тоталітарного мілітаризованого суспільства (СРСР);
- непослідовна державна політика в сфері обігу вогнепальної зброї після здобуття Україною незалежності;
- воєнна агресія РФ проти України (починаючи з 2014 року).

Базуючись на історичному підході до вивчення проблеми поширення зброї в українському суспільстві звернемося до історичного та інституційного шляху. Якщо робити припущення про формування ранньомодерної української нації з XV-XVI століття та застосовувати це визначення до сталого населення територій, що нині входять до складу України, варто зазначити кілька важливих факторів. Передусім слід казати про географічний аспект, зокрема прикордонний статус територій у складі Великого Князівства Литовського та Королівства Польща, відтак необхідність постійного захисту земель та

власності. Також варто пам'ятати й про відносно низький соціальний статус більшості тогочасного населення нинішніх територій України, що, з одного боку, спонукало до виникнення явища низового та реєстрового козацтва, а з іншого — до частих повстань проти панівних соціальних станів. Окремо слід відзначити роль особливого порядку врядування в козацьких військових формуваннях, а також у період Гетьманщини, зокрема особливі привілеї та права, які з собою ніс статус козака (фактично, людини, яка володіє легальним правом на застосування зброї).

Зі зміною політичних режимів та переходом територій нинішньої України під панування Російської та Австрійської імперій (пізніше Австро-Угорщини) внаслідок поділів Речі Посполитої. Протягом першої половини XIX століття на прикордонних територіях зберігалися особливі права та вольності козацького стану, відповідно, характерне ставлення до зброї та вміння нею користуватися. В умовах перебування у складі централізованих держав значна частина українського населення була зобов'язана проходити військову службу в складі цих армій, зокрема під час Російсько-турецьких воєн, Кримської війни та інших. На додаток, зі зростанням числа політичних рухів, зокрема як наслідок Весни народів 1848-1849 рр. та зростання етнічної та політичної самоідентифікації серед населення українських земель, дедалі більшої популярності набував політичний терор як форма боротьби та досягнення політичних цілей, що також передбачав необхідність вміння користуватися та виготовляти зброю.

Надзвичайно важливими для оцінки ставлення населення України до зброї з огляду на феноменологічний метод, є тілесні практики, зокрема навички володіння зброєю, що формуються внаслідок перебування на військовій службі. З огляду на це, критично важливою була участь значної кількості українців у складі ворогуючих армій під час Першої світової війни. Сприйняття військової боротьби як політичної боротьби за право на самовизначення української нації є важливим для розуміння ставлення

українців до зброї. Це стосується як формування національних військових формувань (Українські січові стрільці, українці національні полки в складі армії Росії), так і подальшої збройної боротьби під час Української національної революції (1917-1921 рр.). Важливою рисою політичного життя в умовах Громадянської війни в Росії (1918-1923 рр.) була постійна зміна політичних режимів, що спонукала населення територій сучасної України до самоорганізації та збройної боротьби з метою захисту власного життя, майнових, соціальних та політичних прав. Характерним для того періоду також є поняття отаманщини.

Воєнна окупація та інкорпорація територій сучасної України до складу іноземних політичних режимів та національних держав (Друга Річ Посполита, Чехо-Словацька Республіка, Королівство Румунія), а також формування на території Наддніпрянської України Української Соціалістичної Радянської Республіки в складі Союзу Соціалістичних Радянських Республік (СРСР, з 1923 року) суттєво вплинуло на спосіб формування політики у сфері громадської безпеки, зокрема й обігу вогнепальної зброї. Демобілізація більшості цивільного населення після тривалих воєнних конфліктів, відновлення монополії державної влади на застосування насильства, а також встановлення усталеної цивільної влади формує інший тип сприйняття вогнепальної зброї — стосунок підпорядкування та регламентації застосування зброї в обмежених просторах (поле бою, служба) та соціальних середовищах (армія, силові структури).

Варто відзначити також і соціально-економічні умови, в яких формувалось ставлення українців до зброї та інших практик. Це стосується к соціальної структури населення, яке залишалось переважно селянським, так і форм господарств, якими володіли українці. Внаслідок Столипінської аграрної реформи в Україні з'явилася значна індивідуальних господарств, зокрема середніх та великих. Аналогічна ситуація збереглась на території Наддніпрянщини і в роки радянської влади, зокрема під час періоду Нової

економічної політики (НЕП), а пізніше проявлялась у формі масових селянських виступів та повстань проти примусової колективізації протягом кінця 1920-х — початку 1930-х років [54]. Цей господарський індивідуалізм, а також розуміння та необхідність захищати свою власність формує відмінний від російського — діяльнісний — тип сприйняття себе в соціальних відносинах, зокрема і щодо формування громадської безпеки та ставлення до зброї (автор просить не критикувати такий підхід за надмірний психологізм).

У міжвоєнний період подальша регламентація порядку застосування зброї, а також створення спеціальних процедур в межах певних бюрократичних апаратів мала на меті суттєво знизити можливість громадян новоутворених держав можливість до збройного спротиву (зокрема й проти тиранії). Важливо відзначити також і роль емансипації та дедалі ширшого залучення жінок до поводження зі зброєю, зокрема в СРСР. Це стосується також і участі українського населення в репресивному апараті ЧК-ОГПУ-НКВД (де надавалася можливість використовувати зброю), призив чоловіків до військової служби в лавах РСЧА та національних арміях Польщі, Румунії та Чехо-Словаччини, а також зростання в колишній Підавстрійській Україні національних політичних рухів та використання ними практик політичного терору проти іноземних політичних режимів [55].

Політика колективізації [56] та Великого терору в СРСР [<https://www.bbc.com/ukrainian/blog-history-48325865>] напередодні Другої світової війни, а також мілітаризація населення УСРР (з 1938 — УРСР) під виглядом запровадження системи воєнної підготовки *ГТО* (рос. «Готов к труду и обороне») [57], націленої на формування у цивільного населення навичок володіння зі зброєю також слід розглядати як важливий елемент формування іншого — повсякденного — типу ставлення до зброї, зокрема до вогнепальної зброї та ЛОСЗ загалом. Масова (безпрецедентних масштабів) мобілізація українців до лав воюючих сторін під час Другої світової війни, український національно-визвольний рух, комуністичний партизанський рух, виникнення

колабораціоністських воєнізованих формувань, а також масове поширення вогнепальної зброї знову ж таки формує ставлення до зброї як до а) засобу виживання; б) предмету повсякденного побуту.

Після завершення Другої світової війни процес щодо унормування володіння, зберігання та застосування зброї частково нагадує аналогічний процес після завершення національно-визвольних змагань 1917-1921 років. Широкий репресивний апарат СРСР у вигляді органів внутрішньої безпеки, розвідки, армії, міліції та інших воєнізованих формувань дозволяє протягом швидкого часу відновити ефективне дотримання монополії держави на застосування насилля (окрім періоду збройної боротьби УПА на території УРСР до початку 1950-х років) [58]. З іншого боку, обов'язкова строкова служба чоловіків у лавах Збройних Силах СРСР [59], висока частка безпекових служб в структурі населення та участь українців у них, а також існування системи ДТСААФ [60] гарантували щонайменше наявність базових навичок володіння зброєю у значної частки принаймні чоловічого населення УРСР аж до демонтажу комуністичної системи.

Становлення незалежності України, розпад СРСР а також Організації Варшавського Договору суттєво впливає на безпекову ситуацію для населення України. В умовах а) формування нового типу економічних відносин; б) демонтажу радянської репресивної системи; в) курсу України на досягнення нейтралітету, демілітаризацію [61] та скорочення звичайних видів озброєнь [62] відповідно до положень ДЗЗСЄ та економічної доцільності [63]; г) неможливості гарантувати цілісність та збереження майна військових складів, які Україна отримала в спадок від СРСР ефективність дотримання принципу державної монополії на застосування насилля суттєво знижується. Застосування зброї частково заміняє собою ще не сформоване належним чином правосуддя [64], велика кількість вогнепальної та інших видів зброї без відповідного контролю призводить до формування шляхів експорту контрабанди зброї, а також формування воєнізованих підрозділів для захисту

інтересів окремих фінансово-промислових груп в ситуації гострого протистояння регіональних еліт [65]. Фактично, у цей період зброя перетворюється у товар чорного ринку [66].

За оцінками українських дослідників, Україна успадкувала тоталітарну структуру сектору безпеки та пострадянське бачення безпеки, яке було зосереджене на захисті держави і розглядало людину радше як матеріал, ніж як цінність. Першочерговим завданням для України після отримання незалежності було отримати ефективний контроль над близько 800-тисячною армією, успадкованою від СРСР, а також над пострадянськими службами безпеки, прикордонною системою, міліцією тощо. В умовах перманентної політичної нестабільності, економічної кризи та недофінансування сектору безпеки процес реформування та модернізації пострадянської системи безпеки був зумовлений насамперед намаганням зробити її утримання менш витратним [67].

Відсутність послідовної державної політики у сфері обігу зброї, неможливість підкріпити реальними діями курс на фактично тотальну заборону володіння, зберігання та застосування вогнепальної зброї, відсутність надійних способів притягнення винних до відповідальності за порушення норм законодавства призводить до поширення чорного ринку вогнепальної зброї. На думку автора, у цей період часу зброя знову сприймається як засіб самозахисту в умовах неспроможності систем правопорядку виконувати свої функції з підтримки громадської безпеки [68], а жорстка державна політика щодо заволодіння правом отримати її легально спонукає до розповсюдження її у нелегальний спосіб.

Наразі хронологічно останній період формування ставлення українців до зброї припадає на період з 2014 року, тобто з початку воєнної агресії РФ проти України. Цей період характеризується зростанням чисельності складу Збройних Сил України [69], втратою контролю України над деякими складами вогнепальної зброї на тимчасово окупованих територіях та перехід цієї зброї

до терористичних та кримінальних формувань [70], появою великої кількості набоїв до вогнепальної зброї на чорному ринку, що стимулює використання зброї у побутових та господарських конфліктах, а також необхідністю захисту власного життя та майна, особливо серед мешканців деокупованих та прифронтових територій.

2.2. Нормативно-правове регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні

Для потреб цього дослідження серед масиву нормативно-правових документів, що регулюють обіг вогнепальної зброї у світі, ми зосередимо увагу на тих, що мають а) універсальний характер (наприклад, відповідні нормативно-правові акти в межах системи ООН); б) регіональний характер (тобто, документи, що регулюють порядок обігу вогнепальної зброї в Європі та ЄС зокрема, особливо в контексті євроінтеграційних прагнень України); та в) національний характер дії (тобто, безпосередньо нормативно-правові акти, які наразі регулюють обіг вогнепальної зброї в Україні).

Виправданим також є аналіз попередніх спроб врегулювати питання володіння, зберігання та застосування вогнепальної зброї в історичній ретроспективі, а також актуальні пропозиції з боку органів державної влади та експертного середовища щодо покращення наявної ситуації у сфері контролю обігу вогнепальної зброї в Україні. Зважаючи на територіальну обмеженість цього дослідження, доцільним також видається аналіз правового статусу та відповідних нормативно-правових актів, що стосуються деокупованих та прифронтових територій України.

Міжнародні та регіональні документи. Як зазначалося у першому розділі дослідження, зважаючи на обов'язковість міжнародно-правових зобов'язань України, а також рамкове значення цих угод, договорів та протоколів для регулювання питань обігу ЛОСЗ та зокрема вогнепальної зброї, важливим для розуміння нормативно-правової бази, що регулює обіг вогнепальної зброї в Україні, є наступні документи:

- *Програма дій ООН із запобігання, протидії і ліквідації незаконної торгівлі легкою і стрілецькою зброєю в усіх її проявах;*
- *Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, який встановлює базові визначення ключовим термінам у сфері, а також пропонує кроки для запобігання нелегальному поширенню зброї [71];*
- *Документ ОБСЄ про стрілецьку та легку зброю, який передбачає здійснення обміну інформацією у сферах національних систем маркування стрілецької зброї, національних процедурах контролю над виробництвом озброєнь, національним законодавством та поточної практичної діяльності, процедур та документів, а також щодо контролю за посередницькою (брокерською) діяльністю у галузі озброєнь та щодо способів і процедур ліквідації ЛОСЗ [72];*
- *Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму [73] та Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [74], які частково стосуються регулювання обігу вогнепальної зброї та боротьби з її незаконним поширенням;*
- *Директива ЄС 2021/555, вимогою якої є щоб усі законопроекти, пов'язані з володінням та придбанням вогнепальної зброї в країнах-членах ЄС та країнах-кандидатах на вступ до ЄС, відповідали її положенням [75].*

Національне законодавство. Наразі правове регулювання зброї в Україні здійснюється згідно з Наказом МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року [76], а також уточнюється Наказом МВС України № 195 від 18 березня 2022 року [77]. Фундаментально важливим для розуміння чинних правових відносин у сфері обігу вогнепальної зброї в Україні є Указ Президента України

№ 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [78], а також подальші Закони України про продовження дії воєнного стану, наприклад Закон України «про затвердження Указу Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні"» та аналогічні попередні Закони [79].

Варто зауважити, що у зв'язку з дією воєнного стану до тексту Наказу МВС України №622 від 21 серпня 1998 року були внесені зміни в редакції: «Установити, що під час дії воєнного стану в Україні строк дії дозволів, визначених Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженою цим Наказом, продовжується на період до 10 днів після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ № 195 від 18.03.2022».

Окрім того, питання використання вогнепальної зброї цивільними особами під час дії воєнного стану регулюється Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» [80]. Доречною є також згадка про Розпорядження КМУ № 186-р від 26 лютого 2022 року «Про передачу майна для потреб Збройних Сил» [81]. Носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв також регулюється ст. 263 Кримінального Кодексу України [82].

Відповідно до Наказу МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року, повноваження у сфері контролю за обігом зброї мають Національна поліція України, Міністерство внутрішніх справ України, а також структурні підрозділи цих установ, перелічені в підпунктах 2.1 — 2.7 відповідного Наказу [76].

Постанова КМУ №448 від 15 квітня 2022 року *«Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану»* суттєво доповнює текст Закону України *«Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»*, відтак встановлює правові підстави для застосування цивільними особами вогнепальної зброї в умовах вторгнення РФ в Україну (фактично — до завершення дії воєнного стану).

Постанова КМУ №448 від 15 квітня 2022 року зокрема встановлює, що *«застосування вогнепальної зброї — ведення стрільби з вогнепальної зброї цивільними особами під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії проти України у період дії воєнного стану, зокрема здійснення індивідуальної самооборони та самооборони під час виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану»* [83].

Як вже згадувалося в розділі 1.3. щодо методологічних засад дослідження, принципово важливими для розуміння особливостей та географічного поширення дії аналізу та подальших рекомендацій є документи, що визначають правовий статус та перелік деокупованих та прифронтових територій України, а саме Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України № 309 від 22 грудня 2022 року № 309 *«Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією»* [84] та усі доповнення до нього, що додаються в залежності від поточної ситуації на фронті та фактичного контролю над вказаними територіями з боку української державної влади.

Серед досліджень українських науковців на цю тему важливими для розуміння ситуації та державної політики в сфері обігу вогнепальної зброї в Україні також є наступні нормативно-правові акти, які доповнюються іншими

нормативно-правовими актами, що стосуються застосування вогнепальної зброї працівниками окремих державних служб та органів:

- Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII;
- Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII;
- Закон України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 23 лютого 2006 року № 3475-IV;
- постанова ВРУ «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року № 2471-XII [85].

Відповідно до Наказу МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року, повноваження у сфері контролю за обігом зброї мають Національна поліція України, Міністерство внутрішніх справ України, а також структурні підрозділи цих установ, перелічені в підпунктах 2.1 — 2.7 відповідного Наказу [76]. На додаток, повноваженнями в сфері громадської безпеки також володіють військово-цивільні та військові адміністрації деокупованих та прифронтових громад, що також дає їм певний набір повноважень щодо врегулювання вказаного питання та для взаємодії з іншими уповноваженими органами і особами.

Варто відзначити також ті законодавчі пропозиції щодо правового регулювання обігу вогнепальної зброї, що нині запропоновані з боку держави, отримали підтримку від Верховної Ради та можуть набути чинності вже найближчим часом. Це, зокрема, ініціативи щодо статусу цивільних осіб, що беруть участь у відбитті збройної агресії Російської Федерації, а також щодо порядку отримання, зберігання та використання вогнепальної зброї зокрема на деокупованих та прифронтових територіях України.

Передовсім у цьому контексті слід згадати про законопроект №5708 «Про право на цивільну вогнепальну зброю», який був ухвалений у першому

читанні 23 лютого 2022 року, але й досі очікує на друге читання у Верховній Раді України. Очікується, що ухвалення в другому читанні та набуття чинності розробленого МВС законопроєкту №5708 *«Про право на цивільну вогнепальну зброю»* [86], дозволить легалізувати статус окремих видів вогнепальної зброї, зокрема також трофейної, відтак демонструє певний поступ в регулюванні обігу зброї вже в умовах воєнного стану. Аналогічні очікування стосуються й альтернативних законопроєктів, а також правок до Проєкту Закону №5708.

Важливим для розуміння поточної ситуації в сфері регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні є також Проєкт Закону №9538 *«Про внесення змін до Закону України "Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України" щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю»* [87], який передбачає нові можливості для цивільних осіб щодо участі у відбитті збройної агресії РФ проти України, регулюють порядок застосування вогнепальної зброї (зокрема трофейної), надає можливості для реєстрації наразі нелегальної зброї, а також послаблює вимоги щодо володіння, зберігання та використання вогнепальної зброї цивільними особами, що беруть участь у відбитті збройної агресії РФ. Так, під вогнепальною зброєю, яка підлягатиме декларуванню, розуміється *«нарізна вогнепальна зброя калібру не більш як 12,7 мм, гладкоствольна вогнепальна зброя калібру не більш як 23 мм і боєприпаси до неї»* [88].

Утім, варто відзначити, що вказані законопроєкти попри спробу унормувати проблемні питання обігу вогнепальної зброї, отримали невисоку оцінку з боку експертного та професійного середовища [89]. Претензії експертів та фахівців у сфері стосуються створення та необхідності внесення усіх власників зброї, зокрема на деокупованих та прифронтових територіях, до спеціального реєстру, безпеки збереження персональних даних у такому реєстрі, нереалістичних термінів декларування знайденої зброї та інших аспектів [90]. Загалом критики запропонованих законопроєктів відзначають або несвоєчасність запропонованих змін (орієнтованість більшості норм на

умови до початку повномасштабного вторгнення РФ), або ж половинчастість запропонованих змін. Однак, всі ці питання можуть бути врегульовані до другого читання вказаних проєктів Законів.

2.3. Симптоми проблеми політики, аналіз середовища та стейкгоल्дерів

Попри наявність певного курсу дій держави щодо обігу вогнепальної зброї та спроби нормативно врегулювати це питання, автор цього дослідження хоче відзначити загалом відсутність цілеспрямованої державної політики у цій сфері на загальнонаціональному рівні. Аналогічне твердження є справедливим і щодо деокупованих та прифронтових територій, які перебувають в особливих умовах внаслідок продовження повномасштабного вторгнення РФ. Як показав аналіз нормативно-правової бази у розділі 2.2., з точки зору державної політики відсутнє будь-яке розрізнення особливих умов вказаних територій, відтак до них застосовуються загальні норми. Зі свого боку, це породжує ряд проблем та викликів, про які піде мова далі.

Для цілей дослідження також варто виокремити доказову базу, використану автором для порівняльного аналізу та розуміння реальної ситуації щодо обігу вогнепальної зброї в Україні. Відтак, доказова база дослідження складається зі звітів Національної поліції України [91], Офісу Генерального прокурора України [92], даних з реєстру судових рішень стосовно незаконного поводження зі зброєю [93], даних з Реєстру втраченої та викраденої зброї [94], даних неурядових організацій [95], досліджень на тему обігу зброї в Україні [96], заяв відповідальних посадових осіб [97], а також матеріалів національних і регіональних медіа [98]. Використання цих даних є виправданим з урахуванням підходу до аналізу політики, що базується на доказах (*evidence-based public policy analysis*) [99].

Як показує практика останніх років, проблема обігу вогнепальної зброї на прифронтових та деокупованих територіях суттєво зросла з початку воєнного вторгнення РФ в Україну у 2014 році. Нова фаза загострення вказаної

проблеми політики фіксується з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну з 24 лютого 2022 року і стосується це як масштабів описаної проблеми, так і географічного поширення. Це припущення підтверджується статистичними даними: якщо у 2021 році Національна поліція України звітувала про вилучення майже 1,2 тисяч одиниць вогнепальної зброї, 2,2 тисячі гранат, мін та боєприпасів та вибухівки та 88,4 тисяч набоїв [100], то у 2023 році ці показники зросли до 5168 одиниць вогнепальної зброї, 17815 гранат, 16798 мін, а також понад 1,8 мільйона набоїв [101]. І якщо зростання кількості вилучених автоматів у понад 68 разів (1567 проти 23) можна виправдати зміною методології підрахунку (наприклад, застосуванням категорій «автоматична зброя» та «нарізна зброя» у звіті Нацполу за 2023 рік на відміну від виокремлення окремо *автоматів, карабінів і гвинтівок* у звіті Нацполу за 2021 рік), то 25-кратне зростання кількості вилучених з незаконного обігу гранат і мін, а також понад 20-кратне зростання кількості вилучених набоїв є наочним свідченням драматичного загострення проблеми.

На додаток, зростання кількості одиниць незареєстрованої вогнепальної зброї веде до зростання кількості злочинів. За даними Генеральної прокуратури України, кількість зареєстрованих злочинів, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї, зросла вдсятеро — з 720 у 2021 році до 7003 у 2022 році. Негативна тенденція підтверджується звітами Національної поліції України: якщо у 2021 році представниками Нацполу було викрито понад 3,9 тисячі кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами [102], то у 2022 році ця цифра зросла на 13% — до 4,5 тисяч правопорушень [103], а у 2023 році — ще на додаткові 18%, до 5,3 тисяч [104]. Відтак, за два роки кількість злочинів, пов'язаних з нелегальною зброєю, зросла щонайменше на 35%.

Проблема загострюється також ситуацією з викраденням та втратою зброї, що створює простір для маніпуляцій. Станом на листопад 2023 року,

кількість викраденої чи втраченої зброї з початку повномасштабного російського вторгнення становила 178 818 одиниць, більшість з яких було втрачено в тих областях, де велися та ведуться активні бойові дії. Цю інформацію слід розглядати з двох вимірів: по-перше, через зростання кількості військовослужбовців логічним є припустити, що пропорційно зростає кількість випадків втрати зброї; по-друге, декларування втрати зброї далеко не завжди означає її реальну втрату власником. Другий аспект припущення є особливо цікавим, адже власник такої «втраченої» зброї може й надалі володіти нею, використовувати або збувати на «чорному» ринку.

Згідно з обраним географічним охопленням дослідження, а саме акцентом на деокупованих та прифронтових територіях України, проблема зростання незаконного обігу вогнепальної зброї охоплює мешканців громад, що розташовані поблизу зони ведення бойових дій на території Донецької, Запорізької, Луганської, Харківської та Херсонської областей, а також мешканців деокупованих громад Житомирської, Київської, Миколаївської, Сумської та Чернігівської областей. Перелік цих громад міститься, як вже зазначалося раніше, у Наказі Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України № 309 від 22 грудня 2022 року № 309 *«Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією»* та доповненнях до нього.

Аналіз національних та регіональних медіа щодо виявлення випадків незаконного обігу вогнепальної зброї, показує суттєве зростання масштабів цієї проблеми для мешканців деокупованих та прифронтових територій України. Особливо такі випадки почастишали у березні та на початку квітня 2024 року, що є додатковим свідченням необхідності регулювати цю сферу суспільних відносин. При чому, це стосується всіх без виключення областей України, громади яких відносяться до деокупованих або прифронтових. Знову ж таки, подібна тенденція підтверджується даними звітів Національної поліції України, де вказується про зростання кількості випадків виявлення (а відтак і

появи) незаконних схронів зброї. За 2023 рік таких схронів було виявлено 117, про що йдеться у офіційній комунікації відомства [105].

Житомирська область. Попри те, що лише кілька громад Житомирщини опинилися під тимчасовою окупацією російськими військами, а також були зоною активних бойових дій протягом лютого-березня 2022 року, правоохоронці фіксують зростання незаконного обігу вогнепальної зброї та наслідків цього, зокрема злочинів із застосуванням вогнепальної зброї. Так, під час рейду 18 квітня 2024 року у селищі Попільня співробітники Національної поліції України виявили в одному з будинків та гаражів, який належить 41-річному жителю Київщини, велику кількість зброї, зокрема «протитанкову ракету, протипіхотні міни, підривачі, гранатомети, вибухівку понад 25 кілограмів, 22 тисячі набоїв різного калібру, понад сотню гранат, прицільні пристрої до РПГ, підривний пристрій, набої до гладкоствольної зброї та частини бойового автомата», про що йдеться у заяві речниці Головного управління Нацполіції в Житомирській області Вікторії Дубовик для Суспільне.Житомир [106].

Правоохоронцями Житомирської області також фіксуються дедалі частіші спроби нелегального збуту зброї. Зокрема, як зазначається у повідомленні Житомирського районного управління поліції, 25 лютого 2024 року «оперативники відділення поліції... затримали в одному з сіл громади місцевого жителя одразу ж після продажу ним вогнепальної зброї та боєприпасів». Мова йшла про спробу збуту гвинтівки та понад два десятка набоїв до неї за суму в 20 тисяч гривень [107]. Ще один подібний випадок трапився у Бердичівському районі, де 5 квітня 2024 року правоохоронці затримали 50-річного жителя Андрушівської громади, підозрюючи його в збуті зброї. Як йшлося у повідомленні Бердичівського районного відділу поліції, «за місцем проживання затриманого правоохоронці вилучили тротилову шашку, понад півтори сотні набоїв різного калібру, електродетонатор та грошові кошти» [108].

Київська область і Київ. Значна частина Київщини перебувала в умовах тимчасової окупації російськими військами у ході російського наступу на Північ України у лютому-квітні 2022 року. Окрім того, столиця внаслідок свого економічного значення є важливим хабом торгівлі, зокрема й обігу вогнепальної зброї. На додаток, чимало переселенців зі східних регіонів України мешкають нині у Києві або поблизу Києва внаслідок вищого рівня життя та ширших можливостей працевлаштування. Всі ці фактори створюють додаткові передумови для формування тут шляхів нелегального трафіку вогнепальної зброї

Одним зі свідчень поширення випадків торгівлі зброєю стало затримання Національною поліцією України жителя Білоцерківського району у лютому 2024 року. Зокрема, у повідомленні від Нацполіції йшлося про те, що слідчі вилучили в порушника «кулемет з триногою і запчастинами до нього, пістолет, ручні гранати, електродетонатори, тротиллові шашки, підривачі, реактивні протитанкові гранати, гвинторізи, глушники, артилерійські патрони, кулі, снаряди та димові шашки, а також понад 14 тисяч набоїв різних калібрів» [109]. Схоже повідомлення у березні 2024 року стосувалося мешканця села Требухів, зокрема Національна поліція повідомляла про вилачення у фігуранта вдома «понад 1200 патронів калібру 5,45 та 7,62 мм... 12 гранат різних видів, зокрема 7 запалів, одну димову шашку та два ручних гранатомети» [110].

Зростає також кількість злочинів, пов'язаних із використанням вогнепальної та інших видів зброї, зокрема у побутових конфліктах та достатньо тривіальних ситуаціях. Наприкінці квітня 2024 року правоохоронці столиці затримали водія легковика, який вирішив з'ясувати стосунки із водієм вантажівки через інцидент під час руху в Оболонському районі Києва [111]. Цей випадок є прямим підтвердженням звітів Національної поліції та гіпотези про зростання кількості злочинів, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї, а також свідчить про довготривалий характер проблеми, оскільки активні бойові дії на Київщині припинилися ще у квітні 2022 року.

Чернігівська область. Регіон зазнав суттєвих матеріальних збитків внаслідок тимчасової російської окупації у лютому-квітні 2022 року, адже територія Чернігівщини як і сусідніх регіонів використовувалася для швидкого прориву до Києва. Географічне розташування на кордоні з РФ та Білоруссю також стали одним з факторів значних руйнувань області та громад під час російського наступу на Київ. Понад місяць окупації та перебування на території регіону значної кількості російських тилів мало свій вплив як на поширення нелегальної вогнепальної зброї, так і на спроби мешканців регіону заволодіти зброєю у майбутньому для відбиття ймовірних атак ворога. Не виключенням є спроби окремих мешканців області заробити на збуті вогнепальної зброї, а також висока активність ворожих диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ).

Свідченням цього можуть слугувати повідомлення Нацполіції регіону, зокрема у лютому 2024 року, коли правоохоронці виявили «в закинутому будинку одного з сіл Корюківського району, який тимчасово перебував під окупацією військ РФ... три кулемети, сім протитанкових гранатометів, три автомати, постріл до СПГ, дві гранати із запалами, 100 набоїв до автоматичної стрілецької зброї» [112]. Подібні випадки виявлення незаконної зброї стосуються також і гладкоствольної зброї, як у випадку із вилученням в 45-річного мешканця Чернігівського району «однієї нарізної та двох гладкоствольних рушниць з набоями до неї, корпусу ручної гранати із запалом, 4 тротилових шашок, а також набоїв», про що працівниками Національної поліції повідомлялося у квітні 2024 року [113].

Сумська область. Область зазнала суттєвого удару внаслідок наступу російських військ на Київ у лютому-квітні 2022 року та продовжує зазнавати регулярних авіаційних, ракетних та артилерійських обстрілів з боку РФ станом на початок травня 2024 року. Високою також є активність ворожих ДРГ у регіоні, що зумовлено значною протяжністю кордону області з РФ. Подібна тенденція підтверджується й інформаційними повідомленнями

правоохоронців, зокрема звітуванням Державного Бюро Розслідувань (ДБР) від 4 березня 2024 року про виявлення схрону боєприпасів у замаскованому сховищі, а саме «сорок протитанкових мін, 10 саморобних вибухових пристроїв, два гранатометних постріли та два ящики з патронами калібру 14,5 мм.», які були вилучені правоохоронцями для проведення подальшої експертизи [114].

Водночас, підрозділи територіальної самооборони Сумщини та загальний спротив мешканців області російській окупації виявили свою високу ефективність під час активного наступу ворога. З одного боку, це свідчить про високий рівень підготовки особового складу та вміння цивільних організувати ефективну оборону в умовах окупації, а з іншого — про ймовірно значну кількість нелегальної зброї на руках в мешканців області, яка не відображена у базах та реєстрах МВС. Така ситуація, а також самостійне виявлення мешканцями області сховків російської зброї, може призвести до зростання кількості спроб торгівлі зброєю. Свідченням можливих наслідків є викриття співробітниками Держприкордонслужби групи торговців незареєстрованою зброєю у березні 2024 року. В повідомленні служби йшлося про вилучення в зловмисників «більше тисячі набоїв різних калібрів, гранати Ф-1, РГД-5 та запали до них, ВОГ-25, гроші та наркотики» [115].

Харківська область. Регіон продовжує зазнавати активних ударів ворога протягом всього періоду з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Географічна близькість до кордону з Росією а також тимчасово окупованими районами Луганщини та Донеччини роблять Харків та окремі міста Харківської області потенційним хабом для транспортування зброї далі на Захід. Необхідність додаткового захисту власного життя та майнових прав спонукає багатьох мешканців прифронтових громад до набуття незаконної зброї як потенційного захисту від можливого повторного наступу РФ на регіон. На додаток, низка громад Харківщини станом на травень 2024 року безпосередньо перебуває в умовах тимчасової окупації. Всі ці фактори не

сприяють покращенню безпекової ситуації в регіоні, натомість створюють передумови до скоєння злочинів із застосуванням вогнепальної зброї.

Підтвердженням цього можуть слугувати інформаційні повідомлення правоохоронних органів, зокрема виявлення працівниками Держприкордонслужби та Національної поліції «схрону зі зброєю... зокрема гладкоствольні та нарізні рушниці, пістолети, саморобну зброю та 3 багнет-ножа», про що повідомлялося на сайті відомства 7 березня 2024 року [116]. Схожа ситуація стосується й виявлення бійцями бригади «Сталевий кордон» у січні 2024 року «...кулеметів, автоматів, гранатометів, ящиків з боєприпасами та ручних гранат, які залишили після себе війська рф, тікаючи з Харківщини восени 2022 року» [117].

Подібні «знахідки» також свідчать про спроби нелегального трафіку зброї, залишеної російськими військами під час наступу на Харків навесні 2022 року, далі по території області, України в цілому та, можливо, за кордон. Підтвердженням цього можуть слугувати об'єми зброї, що вилучається у громадян. Зокрема, у березні 2024 року СБУ виявила у деокупованому Ізюмському районі Харківщини ще один схрон зі зброєю, в якому правоохоронці виявили «декілька ящиків з тротилом та пластидом; снайперську гвинтівку Драгунова; боєприпаси до гранатометів та протитанкового ракетного комплексу "Фагот"; понад 13 тис. набоїв різного калібру». Цю зброю мешканець області «звозив до тайника з місць колишнього базування російських військ під час боїв за Харків» [118].

Луганська область. Внаслідок фактичної втрати ефективного контролю над більшою територією Луганщини в ході боїв протягом 2022-2023 років досить складно казати про поточну ситуацію в сфері обігу вогнепальної зброї, особливо у тих громадах, які перебувають під російською окупацією з 2014 року. Однак, оскільки регіон залишається зоною активних бойових дій, можна зробити припущення про широке поширення нелегальної вогнепальної зброї у мешканців цих територій, а також потенційне зростання кількості злочинів із

застосуванням вогнепальної зброї як внаслідок географічної близькості до лінії фронту, так і через зростання кількості залучених до війська мешканців, а також суттєве погіршення соціально-економічного становища регіону.

Донецька область. Як і Луганщина, регіон зазнав руйнівного впливу російського вторгнення ще з 2014 року, відтак мешканці зазнали суттєвих втрат та погіршення криміногенної ситуації у зв'язку з поширенням нелегальної вогнепальної зброї. На додаток, активні бойові дії на території регіону тривають вже понад 10 років, що створює передумови як для спроб самостійного озброєння мешканців регіону з метою самозахисту, так і для потенційного трафіку зброї з тимчасово окупованих районів Донецької області далі вглиб країни. З іншого боку, значна протяжність фронту та активні бойові дії роблять неможливим регулярне і точне звітування правоохоронних органів.

Однак, окремі повідомлення про випадки, пов'язані з нелегальним обігом зброї, все ж можна виявити у медіа. Так, у липні 2023 роки співробітники Нацполіції повідомляли про виявлення у 50-річного чоловіка «автомат АКМ-74 із глушником, три магазини та 570 набоїв до автоматичної зброї, 2 тротилові й 1 димову шашки». Загалом у листопаді 2023 року представники Нацполіції області звітували про «вилучення понад 200 одиниць зброї та 60 тисяч боєприпасів» з початку 2023 року, що відтак є свідченням поширеності проблеми в регіоні [119].

Запорізька область. Ситуацію в Запорізькій області щодо обігу незаконної вогнепальної зброї доцільно порівнювати з подібною ситуацією в Харківській, Луганській, Донецькій та Херсонській областях, де станом на травень 2024 року проходить лінія активних бойових зіткнень між Силами Оборони України та російськими окупаційними військами. Значна частина території області також перебуває під ефективним контролем РФ, тому виявити повну картину щодо ситуації з обігом вогнепальної зброї на Запоріжжі

проблематично. Водночас вистачає свідчень порушень норм українського законодавства з цього приводу в регіональних та національних медіа.

Зокрема, зростає кількість застосування зброї в побутових конфліктах. Подекуди це допомагає правоохоронцям виявити нелегальні сховки зброї, як це сталося у випадку з мешканцем села Зарічне у квітні 2024 року, в якого співробітники Нацполу «вилучили автомат, п'ять магазинів та 1800 патронів» [120]. Поширеними також є спроби мешканців регіону незаконного збуту зброї: наприклад, у квітні 2024 року 42-річного мешканця міста Запоріжжя затримали правоохоронці при спробі збуту зброї. «В ході обшуків, у підозрюваного вилучили патрони, боєприпаси, вибухові речовини та снайперську гвинтівку», — йшлося в повідомленні правоохоронців [121]. На додаток до цього, слід згадати епізод, коли у березні 2024 року, як повідомлялося у медіа, «поліцейські викрили групу торговців зброєю, одного з учасників якої затримали в Запоріжжі під час збуту 25 гранат» [122].

Херсонська область. Як і у випадку із Запорізькою областю, значна частина Херсонщини (до 75% території) на травень 2024 року перебуває під ефективним контролем російських окупаційних військ, відтак говорити про проблему обігу вогнепальної зброї на території всього регіону досить складно. На відміну від інших регіонів, де тривають активні бойові дії, обіг та трафік зброї через лінію зіткнення є ускладненим, оскільки лінія зіткнення переважно пролягає по фарватеру річки Дніпро, що унеможлиблює непомітне транспортування цієї зброї. Водночас чимало проблем виникає через окупацію звільненої частини Херсонщини до листопада 2022 року військами РФ.

Це має свій наслідок і на об'ємі вилученої нелегальної зброї під час проведення обшуків та слідчих дій місцевими правоохоронцями. Так, 8 квітня 2024 року обласне управління Національної поліції звітувало про виявлення та вилучення «10 пострілів осколкових гранатометних ВМГ-К 70, 11 пластин динамічного захисту, які містять у своєму складі вибухову речовину ПВВ-5А, міну МОН-50, 20 корпусів гранат Ф-1, 11 гранат РГД-5, по одній РГН, М72,

Granade hand frag», а також знайшли у цього ж мешканця Херсона «два підривачі, 25 детонаторів різної модифікації, дві сигнальні міни, пневматичний пістолет, саморобний пістолет та більше тисячі патронів різного калібру» [123]. Активно здійснюється незаконна торгівля стрілецькою зброєю та набоями до неї, про що йдеться у повідомленні Нацполіції Херсонщини від 19 квітня 2024 року про продаж місцевим мешканцем «автомата Калашникова та 90 набоїв до нього» [124].

АР Крим. Як і у випадку з Луганською областю, казати про можливість вірогідного моніторингу обігу вогнепальної зброї у Криму не доводиться, особливу враховуючи повну втрату ефективного контролю над цим регіоном у березні 2014 року. З іншого боку, можна зробити припущення, що географічна прилеглисть Криму до Херсонщини та Запоріжжя, де тривають активні бойові дії, незаконна мобілізація мешканців Криму до лав ЗС РФ, а також мілітаризація півострова з боку російської окупаційної влади можуть мати негативні наслідки щодо контролю за обігом зброї, перетворюючи Крим на потенційний хаб збуту російської зброї.

Миколаївська область. Попри те, що активні бойові дії на території Миколаївщини не ведуться з листопаду 2022 року, ця область також страждає як від наслідків наближеності до лінії зіткнення, так і свого важливого логістичного значення для комунікації з сусідніми регіонами (Херсонщина, Одещина). Відтак, Миколаївська область потенційно є важливим хабом в мережі збуту нелегальної вогнепальної зброї як всередині України, так і за кордон. Зброя, залишена російськими військами після відступу з територій Миколаївщини та сусідньої Херсонщини восени 2022 року, активно використовується представниками організованої злочинності для ведення своєї незаконної діяльності, про що наприклад йдеться у звіті Національної поліції від 25 березня 2024 року [125]. Місцеві мешканці також користуються можливістю не повідомляти про виявлену вогнепальну зброю та зберігають її у себе. Підтвердженням цього є випадок січня 2024 року, коли представники

Нацполу виявили та вилучили в мешканця Вознесенщини «автомат системи Калашникова, магазини до нього та 664 набої калібру 5,45 мм» [126].

Широка база доказів у вигляді звітів Національної поліції України та інших правоохоронних органів, а також погіршення криміногенної ситуації в регіоні створює суттєві підстави для державного втручання. Практика показує, що зростання кількості зброї на руках в населення веде до зростання злочинності, створення потоків трафіку нелегальної зброї, а також підвищує ризик вогнепальних поранень у побутових конфліктах. Відтак, проблема потребує оперативного регулювання.

На додаток, національна безпека є суспільним благом, підтримання та забезпечення якого покладається на Уряд, зокрема Міністерство внутрішніх справ України. Питання, що стосуються дотримання та підтримання правопорядку, а також порядку обігу зброї є сферою виключних компетенцій держави. Зростання кількості зброї на руках в мешканців прифронтових територій веде до зростання злочинності та підвищує ризик вогнепальних поранень у побутових конфліктах. Відсутність належного регулювання також призводить до створення потоків трафіку нелегальної зброї, що має негативні наслідки для національної та міжнародної безпеки.

Адекватними формами реагування на вказану проблему політики є адміністративне регулювання питань обігу зброї в цивільного населення, зменшення її кількості шляхом вилучення або викупу, а також посилення і запровадження додаткових форм відповідальності за порушення встановлених правил.

Для цілей вказаного дослідження та виходячи з принципів аналізу політики слід провести аналіз середовища. Серед факторів (компонентів), що впливають на розв'язання проблеми, слід виділити соціальну, економічну, політичну та фізичну.

Соціальна компонента складається з таких факторів, як:

1) Злочинність на деокупованих та прифронтових територіях, що характеризується необхідністю фізичного захисту мешканцями територій власного майна від потенційних зазіхань;

2) Перебування Сил оборони та правоохоронних органів серед місцевого населення, внаслідок чого в структурі населення високою є частка представників правоохоронних органів та сил, що підтримують безпеку;

3) Рівень довіри до органів державної влади, який впливає на лояльність місцевих мешканців щодо тих чи інших ініціатив, спрямованих на підвищення безпеки на вказаних територіях

Щодо *економічної компоненти* середовища, слід сфокусувати увагу на таких аспектах:

1) Працевлаштування економічного активного населення територій, яке ускладнюється руйнуванням об'єктів та логістичних зв'язків, критично важливих для ведення активної підприємницької та виробничої діяльності;

2) Контрабанда зброї на вказаних територіях, внаслідок чого вогнепальна зброя в умовах повної або часткової заборони користування є цінним товаром на чорному ринку;

3) Фінансування на підтримання правопорядку на вказаних територіях, через яку наявність значної кількості представників правоохоронних органів та військовослужбовців напряму залежить від видатків державного бюджету.

Політична компонента середовища передбачає такі аспекти:

1) Можливість повторної окупації територій, що суттєво впливає на бажання провадити зміни з прицілом на майбутнє;

2) Продовження дії воєнного стану на невизначений термін, що зі свого боку створює додаткові виклики щодо правового регулювання режиму володіння зброєю та неподільності правового поля.

Наостанок, *фізична компонента* середовища передбачає такі фактори як:

1) Можливість повторної окупації, яка створює додаткові безпекові виклики, зокрема щодо фізичного захисту об'єктів, інфраструктури та приватного майна, а також;

2) Активні обстріли та дії ворожих ДРГ на територіях прифронтових та деокупованих громад, що змушують місцевих мешканців шукати шляхи додаткового захисту, зокрема завдяки використанню нелегальної вогнепальної зброї.

Серед заінтересованих органів влади слід виділити Комітет ВРУ з питань правоохоронної діяльності, Тимчасову спеціальну комісію ВРУ з питань моніторингу отримання і використання міжнародної матеріально-технічної допомоги, РНБО, Офіс Президента України, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Міністерство оборони України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України, органи місцевого самоврядування та військово-цивільні адміністрації.

Серед організованих заінтересованих груп щодо розв'язання наявної проблеми політики, а також тих, які можуть бути корисними для розв'язання потенційних наслідків політики, слід виділити наступні:

- *Координаційна місія ЄС в Україні*, оскільки регулювання обігу вогнепальної зброї впливає на виділення Україні додаткових коштів для бюджетної підтримки;
- *Управління з наркотиків і злочинності ООН*, яке може сприяти залученню додаткових ресурсів з вилучення та знищення/зберігання зброї;
- *Посольство США в Україні*, яке надає критичну допомогу в сфері оборони, у разі невідповідності її використання може припинити її постачання;

- *Посольство Німеччини в Україні*, що надає критичну підтримку в сфері оборони, а також технічну допомогу;
- *Посольство Швеції в Україні*, яке зі свого боку надає критичну підтримку в сфері оборони;
- *Eurorol*, фокус у роботі якого здійснюється на боротьбі з трафіком нелегальної зброї та непоширення організованої злочинності;
- *Українська асоціація власників зброї*, що представляє інтереси власників вогнепальної зброї, ветеранів, представників виробників вогнепальної зброї («Латек», «Форт»);
- *Центр громадянських свобод*, який включає членів громадської організації та мережі дотичних організацій навколо неї. Наявна статистика поширення зброї.

Проблема обігу зброї на території деокупованих та прифронтових громад бентежить передусім або мешканців самих громад, або представників добровольчих об'єднань. Серед ключових обмежень, що можуть стати на заваді розв'язання обраної проблеми політики, є ситуація воєнного стану та активні бойові дії, що й надалі тривають на території України, а також брак низки ресурсів для ефективної реалізації запропонованих альтернатив. Зокрема, щодо ресурсів слід виділити нестачу:

- *Фінансів*: у 2024 році передбачається зменшення видатків держбюджету на МВС;
- *Довіри*: низький рівень довіри до органів державної влади, можлива протидія місцевого населення;
- *Часу*: зважаючи на масштаби, проблема потребує оперативного реагування;
- *Майнових ресурсів*: основний пріоритет — забезпечення Сил оборони України, зокрема підрозділів Національної гвардії України, ЗСУ і ТрО.

Продовження чинної державної політики у сфері контролю над обігом зброї на деокупованих та прифронтових територіях передбачає наступний перелік кроків:

- Проведення спецоперацій з затримання та обшуків порушників чинних правил щодо обігу зброї, передбачених Наказом МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року та іншими нормативно-правовими актами;
- Посилене патрулювання співробітниками НПУ території громад відповідно до Наказу МВС України №1560 від 10 грудня 2015 року [127];
- Запровадження подовженої комендантської години (тривалістю кілька діб) для мешканців окремих громад на деокупованих та прифронтових територіях [128].

До основних переваг збереження чинної політики у сфері обігу вогнепальної зброї на території деокупованих та прифронтових громад можна віднести наступні:

- Не потребує ухвалення додаткових нормативно-правових актів та є найбільш адміністративно здійсненою;
- Дозволяє одноразово вилучати значні обсяги нелегальної зброї [129];
- Обмежує можливість здійснення злочинів проти громадського порядку в час дії комендантської години;
- Потенційно дозволить залучити додаткові кошти в держбюджет завдяки ймовірному набуттю чинності законопроекту №10195 від 27.10.2023, що встановлює адміністративну відповідальність за порушення комендантської години [130].

З іншого боку, до ключових недоліків збереження чинної політики у цій сфері, крім очевидного зростання кількості вилученої зброї, варто віднести такі:

- Призводить до кратного зростання кількості злочинів, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї;
- Не зупиняє обіг незаконної зброї та її подальше транспортування і збут [131];
- Потребує залучення значної кількості співробітників МВС, НПУ та інших правоохоронних органів для проведення одноразових операцій (до 100 осіб) [129];
- Призводить до суттєвого зниження ділової активності та рівня доходів в тих громадах, де запроваджено подовжену комендантську годину.

На додаток, попри наявні спроби нормативного врегулювання цього питання, зокрема внесення нових законопроектів, що суттєво доповнюють чинне законодавство у сфері обігу зброї, за оцінкою Т. Шумейко, «наразі правове регулювання режиму обігу зброї ще не відповідає європейським нормам, а суб'єкти реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї функціонують в умовах значних корупційних ризиків» [85].

Таким чином, провівши аналіз середовища, стейкхолдерів, основних обмежень, а також переваг та недоліків чинної державної політики у цій сфері автор дослідження дійшов висновку щодо необхідності суттєвих змін у державній політиці щодо вказаного питання, про що піде мова у розділі 3. Ці зміни стосуються як модифікації нормативно-правового регулювання проблеми, так і акцент на її чітко виокремленій регіональній специфіці, а також врахування різниці у потребах умов дії воєнного стану та періоду *постконфліктного відновлення*.

РОЗДІЛ 3. Пропозиції для покращення державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових громадах України

3.1. Альтернативи чинній державній політиці

Оскільки чинна державна політика породжує ряд суттєвих проблем, які негативно впливають на стан державної, громадської та людської безпеки, зокрема через суттєве зростання криміногенної ситуації, а також кратне зростання вилученої з обігу нелегальної вогнепальної зброї, чинна державна політика потребує модифікування. Для цього доцільною є розробка альтернатив політики, що можуть сприяти вирішенню цієї суспільної проблеми. Враховуючи ті пропозиції, які наразі готують українські законодавці перед другим читанням законопроектів №5708 та №9538, доцільним є аналіз можливих варіантів державної політики відповідно до запропонованих або очікуваних у них змін.

Перша альтернатива чинній державній політиці, яка вже частково реалізується поданням до другого читання вищезгаданих законопроектів, – *часткова легалізація вогнепальної зброї на території деокупованих та прифронтових громад*. Запропонований варіант політики має на меті впровадження нових правил з обігу та контролю за цивільною вогнепальною зброєю, а також нове регулювання обігу трофейної зброї та можливостей використання цивільними особами вогнепальної зброї протягом дії правового режиму воєнного стану.

Зважаючи на ті норми та положення законопроектів, які наразі доступні для ознайомлення перед другим читанням, автору дослідження запропонований курс політики у сфері обігу вогнепальної зброї видається наступним чином:

- Ухвалення в другому читанні та набуття чинності законопроекту №5708 “Про право на цивільну вогнепальну

зброю” [132], зокрема з правом легалізації статусу окремих видів трофейної зброї (категорії В, С, D) [133] та;

- Одночасне ухвалення в другому читанні та набуття чинності законопроекту №9538, який встановлює порядок легалізації вказаних вище категорій зброї відповідно до ЗУ “Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України” [134];
- Отримання можливості мешканцям прифронтових громад самозахисту з використанням легальної зброї, що демотивує набуття та обіг нелегальної зброї;
- Розширення та інформаційне забезпечення кампаній з добровільної здачі зброї у деокупованих та прифронтових громадах, розширення терміну декларування зброї до 90 діб після завершення воєнного стану.

Варто зауважити, що станом на травень 2024 року, тобто до подання згаданих законопроектів на друге читання у Верховній Раді, вони можуть пройти суттєве доопрацювання та бути зміненими в змістовій частині. Водночас, запропонована альтернатива політики має низку очевидних переваг:

- Встановлює новий правовий режим щодо контролю над обігом різних категорій легкого озброєння та стрілецької зброї на території всієї держави;
- Звужує масштаб проблеми до виявлення та протидії поширенню нелегальної зброї лише окремих категорій, володіння якими для цивільних осіб буде визнане незаконним (категорії А, Е);
- Дозволяє делегувати частину повноважень центрів МВС та НПУ відповідним електронним реєстрам, що може зменшити видатки на адміністрування у громадах, що розглядаються;

- Має політичну підтримку у ВРУ, КМУ та Офісі Президента, що суттєво послаблює потенційний політичний та адміністративний спротив.

Попри це, вказаний варіант політики також має і низку суттєвих недоліків, які суттєво ускладнюють очікувані переваги від його впровадження. Окрім принципового нерозуміння загального обраного напрямку щодо можливих правок до документів перед другим читанням, вади цієї альтернативи політики також передбачають наступне:

- Наразі законопроект №5708 не враховує потреб правового режиму воєнного стану та не розв'язує питання обігу зброї категорій А та Е, які є поширеними у зоні бойових дій і, відповідно, на території прифронтових та деокупованих громад;
- Наявна зброя категорій В, С, D залишається на руках у мешканців громад, що залишає ризики скоєння злочинів із застосуванням вогнепальної зброї;
- Добровільний характер декларування та відсутність додаткової (фінансової) мотивації не гарантує здачу наявної зброї мешканцями деокупованих та прифронтових громад, натомість стимулює розвиток чорного ринку та незаконний обіг зброї в обмін на фінансову винагороду;
- Законопроект №5708, який було ухвалено ВРУ у першому читанні 23 лютого 2022, був розроблений для умов мирного часу, не відповідає усім потребам й викликам умов воєнного стану та досі проходить процедуру доопрацювання, а наявні в ньому доповнення не є доступними публічно;
- Різниця у підходах та правовому режимі для деокупованих територій, прифронтових територій та тимчасово окупованих територій, що будуть реінтегровані порівняно із

загальнонаціональним правовим режимом обігу вогнепальної зброї, зокрема для цивільних осіб, що беруть участь в захисті України.

На додаток, вказана альтернатива політики радше стосується правового режиму воєнного стану. Попри перспективи застосування цих норм у мирний час, законопроект №9538 передусім стосується воєнного стану та пов'язаних з цим особливостей у безпековій ситуації. Тобто, запропонований варіант політики не відповідає потребам *постконфліктного відновлення*, а також не повністю враховує регіональну специфіку, притаманну деокупованим та прифронтовим територіям України. Це стосується як загальної безпекової ситуації, так і більших масштабів проблеми.

Повноцінною альтернативою такому варіанту політики також може слугувати *викуп нелегальної зброї в мешканців деокупованих та прифронтових громад*. Такий підхід базується на досвіді Хорватії та програми «*Citizen Alert*». Логіка такого підходу полягає в тому, що вогнепальна зброя є не просто елементом захисту та людської безпеки, але й вагомим джерелом доходів. Це стосується у рівній як *індивідуального рівня* (тобто, для особистого збагачення окремих громадян), так і навіть *державного* (оскільки національні уряди надають перевагу продажу непотрібної або надмірної потребам національної безпеки зброї аніж її фізичному знищенню — з меркантильних цілей).

Серед конкретних кроків, які створюють умови для роззброєння мешканців деокупованих та прифронтових територій в рамках вказаної альтернативи політики, слід відзначити наступні:

- Розробка та ухвалення спеціальних нормативно-правових актів, спрямованих на встановлення порядку здачі/вилучення нелегальної зброї, механізмів оцінки та компенсації її вартості;
- Створення/розвиток інфраструктури, призначеної для зберігання або знищення вилученої зброї, або ж нормативно-

правових механізмів для подальшої передачі її Силам оборони України у встановленому законом порядку;

- Створення спецфонду МВС, кошти якого будуть використані для викупу в населення деокупованих громад усієї зброї, що визнається нелегальною;
- Поетапне зменшення кількості співробітників МВС, НПУ та їхніх структурних підрозділів, що несуть службу в деокупованих та прифронтових громадах до кінця 2025 року, яке можна буде здійснити завдяки покращенню криміногенної ситуації.

Як показує практика добровільної здачі та викупу зброї на Західних Балканах, подібна альтернатива політики дозволить суттєво полегшити контроль, зменшити об'єми «чорного ринку» та потенційно знизити кількість злочинів, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї. Саме тому, серед потенційних переваг запропонованої альтернативи політики можна виділити наступні:

- Вилучення/знищення виявленої нелегальної зброї нівелює можливість її подальшої появи на «чорному ринку»;
- Відповідає потребам деокупованих та прифронтових територій, оскільки такий підхід є об'єкт-орієнтованим, а відтак дозволяє вилучити саму причину погіршення безпекової ситуації — нелегальну вогнепальну зброю;
- Ризик скоєння злочинів, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї, на територіях вказаних громад суттєво знижується;
- Дозволяє суттєво знизити кількість працівників МВС, НПУ та їхніх структурних підрозділів на території деокупованих та прифронтових громад;

- Фінансова компенсація створює додатковий стимул для здачі наявної нелегальної зброї;
- Альтернатива політики націлена на відносно швидке досягнення стану *громадської безпеки* протягом періоду *постконфліктного відновлення*.

З іншого боку, для умов і потреб воєнного стану, запропонований варіант політики містить вагомий перелік видимих недоліків, які ускладнюють як його ухвалення з боку політичної влади, так і адміністративну здійсненність, а також створює низку ризиків для національної безпеки. Мова йде зокрема про:

- Значне додаткове навантаження на державний бюджет у зв'язку з необхідністю викупу усього виявленого обсягу нелегальної зброї, а також утримання інфраструктури та персоналу для її безпечного зберігання/знищення;
- Зниження потенційної здатності до опору мешканців деокупованих та прифронтових громад у разі повторного наступу РФ на вказані території;
- Існує ризик спроб здійснення пограбувань/диверсій на складах вилученої зброї, що створює додаткові загрози національній безпеці та обороноздатності в умовах продовження повномасштабного вторгнення РФ;
- Низька політична та адміністративна здійсненність у зв'язку зі значними фінансовими, матеріально-технічними та організаційними витратами.

Варто зауважити, що вказані альтернативи політики базуються на наявних даних щодо змісту законопроектів №5708 та №9538, а також найбільш поширених практик, що застосовуються в міжнародному регулюванні обігу вогнепальної зброї. Суттєвим недоліком обох вказаних альтернатив є те, що обидві з них орієнтовані на потреби різних етапів і правових режимів, тобто

відповідають потребам національної, громадської та людської безпеки на різних етапах активних бойових дій чи постконфліктного відновлення. Базуючись на таких висновках, автором були сформовані рекомендації для державної політики, які представлені у розділі 3.2. цієї роботи.

3.2. Рекомендації для державної політики

Перше і ключове припущення, яке висуває автор дослідження, це принципова різниця між безпековою ситуацією, що існує на деокупованих та прифронтових територіях та на решті територій України. Це стосується як людського, так і громадського та національного вимірів. Продовження активних бойових дій та дія правового режиму воєнного стану створює додаткові виклики для життя і безпеки мешканців вказаних територій, що пов'язане з регулярними обстрілами, дією ворожих ДРГ, бойовими діями на лінії зіткнення та ймовірністю повторної (або первинної) окупації цих територій.

Відповідно, рекомендації для державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї на цих територіях мають задовольняти потреби як умов продовження активних бойових дій, регіональну специфіку та потреби постконфліктного відновлення, зокрема прискореного постконфліктного відновлення у тих громадах, де бойові дії не ведуться протягом минулих 2 років (станом на травень 2024 року). Мова йде про території, звільнені у березні-квітні 2022 року, а також частково про деокуповані громади Харківської та Миколаївської областей, звільнені під час наступальних дій Сил оборони України у 2022 році.

Проаналізувавши наявний масив даних стосовно розповсюдження нелегальної зброї та пов'язану із нею злочинність, автор висуває припущення про необхідність особливих умов нормативно-правового регулювання обігу вогнепальної зброї для деокупованих та прифронтових громад у порівнянні із загальнонаціональним правовим режимом. Державна політика має враховувати особливості безпекової ситуації на цих територіях, особливості

врядування (дію військово-цивільних адміністрацій), а також специфічні потреби окремих громад. Також автором вважається доцільним розрізнення у правовому підході до обігу вогнепальної зброї між мешканцями деокупованих та прифронтових громад, особливо для потреб постконфліктного відновлення.

Таким чином, необхідно продовжити та деталізувати спеціальний правовий режим, що пропонується запровадити для цивільних осіб, які беруть участь у відбитті збройної агресії РФ на територіях деокупованих та прифронтових громад, який пропонується в урядовому законопроекті №9538. Особливий правовий режим обігу вогнепальної зброї має діяти до завершення активних бойових дій, тобто впродовж усієї тривалості правового режиму воєнного стану. На додаток, для потреб постконфліктного відновлення необхідно забезпечити особливий режим між дією воєнного чи надзвичайного стану та переходом до загальнонаціональних норм у цій сфері.

Необхідність запровадження такого перехідного правового режиму виправдана потенційною кількістю вогнепальної зброї, що гіпотетично перебуватиме на руках у мешканців деокупованих та прифронтових територій, відтак певним часовим лагом, необхідним для її ідентифікації, збору та знищення/вилучення/викупу. Також це стосується й потреб людської безпеки і реінтеграції мешканців цих територій, що виникне після деокупації тимчасово окупованих територій та відновлення ефективного контролю органів державної влади України. Окрім того, така логіка продиктована необхідністю часткового зменшення адміністративного навантаження на правоохоронні органи у період після завершення бойових дій для потреб ідентифікації та виявлення кримінальних правопорушень, зокрема щодо зазіхань на територіальну цілісність та суверенітет України.

Ще один важливий аспект — модифікація державної політики для різних часових рамок. Цікавий момент у аналізі та пропозиції альтернатив політики у цьому дослідженні полягає в тому, що хоч запропоновані альтернативи (як їм і належить [135]) є взаємовиключними, вони відповідають різним етапам

відновлення життя досліджуваних громад. Тобто, якщо розглядати ці альтернативи політики у конкретному часовому моменті як взаємовиключні, то протягом певного періоду часу та суттєвої зміни умов середовища (передусім завершення активних бойових дій) ці підходи можна вважати взаємодоповнюючими.

Як зазначалося у розділі 3.1., варіант політики щодо часткової легалізації обігу вогнепальної зброї значно краще відповідає потребам саме воєнного стану та продовження активних бойових дій. На додаток, цей варіант підкріплюється кроками з боку органів державної влади, відповідальних за контроль над обігом зброї. Наразі вже діє Єдиний реєстр зброї, необхідний для реєстрації та контролю наявної зброї з боку МВС. Запропонований варіант буде підтриманий профільним Комітетом ВРУ, найімовірніше буде підтриманий міжнародними партнерами, потенційними виробниками вогнепальної зброї категорій В, С та D, а також іншими зацікавленими сторонами.

Натомість пропозиція викупу вогнепальної зброї в мешканців деокупованих та прифронтових територій України є складовою етапу *постконфліктного відновлення* та підтверджується позитивним досвідом програм з роззброєння на Західних Балканах. Однак, принциповою умовою успішності програм викупу та знищення зброї є завершення активних бойових дій, встановлення тривалого миру та *монополія держави на застосування насильства* (концепція, про яку йшлося в розділі 1.1. цього дослідження). Тобто, мешканці територій таким чином отримують від держави гарантії індивідуальної безпеки та створення безпечного середовища для життя і ведення господарської діяльності (*громадська безпека*). Поєднання цих факторів дає синергетичний ефект і дозволяє досягнути стану *національної безпеки*.

Відтак, однією з ключових рекомендацій для державної політики у цій сфері є можливість мешканців деокупованих та прифронтових територій

здійснювати самозахист в умовах недостатньої безпеки під час активних бойових дій або ж у випадку неспроможності держави підтримувати відповідний рівень безпеки (наприклад, на прифронтових територіях). Самозахист може бути компенсований ефективними діями державної влади у сфері безпеки, зокрема під час періоду постконфліктного відновлення, де не виникає додаткової потреби у захисті свого життя та майна.

Раціональним на думку автора для провадження ефективної державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових територіях України є запровадження різних зон, в межах яких діятимуть різні норми щодо обігу вогнепальної зброї. Безпосередньої аналогії такому підходу немає, однак можна навести приклад Зон А, В та С в рамках мирного врегулювання між Ізраїлем та Організацією Визволення Палестини (Угоди в Осло) [136], де аналогією здійснення військового та цивільного контролю за різними зонами з боку Палестинської національної адміністрації стане можливість легального обігу різних категорій зброї.

Ключовий ризик, пов'язаний з негативним ставленням до зброї загалом та легалізацією володіння нею, наразі є нівельованим внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну та необхідністю захисту життя та безпеки громадян, зокрема на території деокупованих та прифронтових громад. Враховуючи цей фактор, основним завданням комунікацій є донесення переваг легальної зброї для мешканців громад, що розглядаються, технічних аспектів роботи Єдиного реєстру зброї, а також створення позитивного іміджу реформи для іноземних аудиторій, зокрема істеблїшменту США та країн ЄС.

Для ефективної реалізації запропонованого варіанту політики вважається доцільним проведення спільних інформаційних кампаній з потенційними бенефіціарами реформи — виробниками зброї, що підпадає до категорій В, С та D (відповідно до законопроекту №5708), представниками іноземних посольств, громадських і експертних організацій, а також NRA [137]. Більшість проаналізованих стейкхолдерів прихильно ставляться до

розв'язання проблеми. Це дозволяє залучати вказаних діячів на різних етапах реалізації державної політики у цій сфері, зокрема й щодо фінансування та моніторингу таких ініціатив.

Доцільним для цілей вказаного дослідження є проведення подальших консультацій з усіма заінтересованими сторонами, які дозволять знайти компромісне рішення щодо обігу вогнепальної зброї на території прифронтових та деокупованих громад. Зокрема це стосується питань необхідності реєстрації зброї, отримання та здачі набоїв до такої зброї, спеціальних правових режимів для володіння, зберігання, користування та застосування вогнепальної зброї в залежності від типу території, пролонгації періоду добровільної здачі та реєстрації такої зброї як під час, так і після завершення дії правового режиму воєнного стану, а також інших аспектів, виокремлених в якості недоліків розглянутих альтернатив політики.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження автор стверджує, що чинна державна політика у сфері обігу вогнепальної зброї на деокупованих та прифронтових територіях України є неефективною та потребує суттєвого доопрацювання. До такого висновку автор дійшов після ретельного аналізу чинного нормативно-правового регулювання, відсутності чіткої державної політики у цій сфері, невиконання міжнародних зобов'язань України щодо недопущення обігу легких озброєнь та стрілецької зброї, а також відсутності курсу дій, який би враховував особливі потреби деокупованих та прифронтових територій для дотримання громадської безпеки.

Громадська безпека є суспільним благом, підтримання та забезпечення якого покладається на Уряд, зокрема Міністерство внутрішніх справ України. Питання, що стосуються дотримання та підтримання правопорядку, а також порядку обігу зброї є сферою виключних компетенцій держави. Однак, внаслідок наближеності до лінії зіткнень, а також інших факторів, що впливають на рівень безпеки в деокупованих та прифронтових громадах, вагому роль відіграє питання самозахисту населення цих територій як способу заміни неспроможності держави.

Водночас, аналіз звітів Національної поліції України, інформаційних повідомлень національних та регіональних медіа, а також звітів профільних міжнародних організацій та ініціатив підтвердив гіпотезу, що зростання кількості зброї на руках в мешканців прифронтових територій веде до зростання злочинності та підвищує ризик вогнепальних поранень у побутових конфліктах. Відсутність належного регулювання також призводить до створення потоків трафіку нелегальної зброї, що має негативні наслідки для національної та міжнародної безпеки.

Запропоновані альтернативи політики, а також рекомендації містять набір пропозицій та припущень, які можуть бути корисними для нормативно-правового регулювання проблеми. Це стосується як дослідженого

релевантного досвіду країн Західних Балкан (БіГ, Сербія, Хорватія), так і застосування методів розмежування територій з різним правовим статусом як в національному законодавстві України (відповідно до Наказів Мінреінтеграції), так і в міжнародно-правовій площині (Угоди в Осло).

Завдяки комплексному аналізу, який керувався окресленими цілями та завданнями дослідження, автором було досягнуто завдань цього дослідження, а також зроблено декілька ключових висновків та рекомендацій, про які піде мова нижче.

По-перше, було розглянуто теоретичні та методологічні основи державної політики у сфері регулювання вогнепальної зброї, що забезпечило основу для розуміння складності цієї сфери політики. Вагому роль було приділено дослідженню концепту безпеки, зокрема його різноманітним вимірам, а також особливостей саме державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї. Історичний аналіз, використовуючи рамку феноменологічних досліджень, показав еволюцію не лише регулювання вогнепальної зброї в Україні, але й ставлення українців до вогнепальної зброї в різних умовах, підкресливши проблеми, пов'язані з незаконним обігом, і потребу в ефективних регуляторних заходах.

Слід також відзначити, що дослідження змогло наочно продемонструвати гостроту вказаної проблеми політики, особливо у вимірі громадської безпеки для мешканців деокупованих та прифронтових територій. Зростання рівня злочинності, зокрема організованої злочинності, негативно впливає як на рівень безпеки, так і на потенційний добробут громадян, уповільнюючи соціально-економічний розвиток вказаних територій. Аналіз поточної державної політики виявив як сильні, так і слабкі сторони чинної нормативно-правової бази, підкресливши важливість цілеспрямованих заходів для усунення прогалин і недоліків.

Спираючись на міжнародний досвід у постконфліктному регулюванні вогнепальної зброї, було зібрано цінні висновки для інформування про потенційні підходи та стратегії для України. Важливим є врахування особливих умов для України, зокрема продовження активних бойових дій, що суттєво вирізняє регулювання вказаної проблеми політики порівняно з досвідом країн Західних Балкан, Грузії (Сакартвело) та Камбоджі. Розуміючи отримані уроки та найкращі практики з інших контекстів, політики можуть адаптувати втручання до унікальних викликів, з якими стикається держава на рівні досліджуваних громад, зокрема щодо запровадження поетапного використання зброї.

Нарешті, на основі результатів цього дослідження запропоновано декілька рекомендацій щодо посилення державної політики у цій сфері. Вони включають заходи щодо посилення нормативно-правового забезпечення та повною мірою представлені у Розділі 3 цього дослідження. Ці заходи — а мова йде про часткову легалізацію окремих категорій зброї та викуп надлишкової зброї в населення — можуть застосовуватися не лише як взаємовиключні альтернативи, але й також як різні фази на шляху до встановлення достатнього рівня громадської безпеки та цілей постконфліктного відновлення досліджуваних територій.

Підсумовуючи, це дослідження сприяє поточному дискурсу щодо регулювання вогнепальної зброї в Україні та забезпечує основу для майбутніх досліджень і розробки політики в цій критичній сфері управління безпекою. Завдяки спільним зусиллям і виробленню політики на основі фактичних даних можна сподіватися, що можна буде досягти значного прогресу в напрямку зменшення масштабів і наслідків обігу вогнепальної зброї на деокупованих і прифронтних територіях, що в кінцевому підсумку позитивно впливатиме на досягнення стану національної та міжнародної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єнін М. Н. Безпека // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Безпека> (дата звернення: 25.04.2024)
2. <https://plato.stanford.edu/entries/public-goods/>
3. http://www.sarpn.org/documents/d0001513/documents/4_Empowering_People_Ogata.pdf
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text/>
6. <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/9c4b7f5f-a752-4ba0-a526-deb0611720cc/content>
7. https://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/01/34-_Tyhomirov.pdf
8. <https://plato.stanford.edu/entries/hobbes-moral/>
9. https://en.wikipedia.org/wiki/State_of_exception
10. <https://www.pewresearch.org/politics/2023/08/16/for-most-u-s-gun-owners-protection-is-the-main-reason-they-own-a-gun/>
11. <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-2/>
12. <https://patrul.in.ua/doc/kod/kku/r-8-kku/>
13. https://en.wikipedia.org/wiki/Monopoly_on_violence
14. <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1472>
15. <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5040/%d0%ae%d1%81%20%d0%ba%d0%be%d0%b3%d0%b5%d0%bd%d1%81%20%d0%a5%d0%bc%d0%b5%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%b8%d1%86%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9%202021%20%d0%a1%d0%bf%d0%b5%d1%86%d0%b2%d0%b8%d0%bf%d1%83%d1%81%d0%ba%20%d0%9c%d0%9f.docx?sequence=1&isAllowed=y>
16. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
17. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

18. <https://www.dsecu.gov.ua/uploads/2023/10/obmezheniya-krayn-2023-06102023.pdf?language=ua>
19. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-18#n2>
20. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text
21. <https://www.osce.org/uk/ukrainecrisis>
22. <https://eubam.org/ua/what-we-do/conflict-resolution/>
23. <https://controlarms.org/about/>
24. https://www.smallarmssurvey.org/what_we_do
25. <https://www.gcsp.ch/organisational-information>
26. https://www.naiiu.kiev.ua/files/spec-vchena-rada/srd_26_007_03/referat_shumeiko.pdf
27. <https://www.seesac.org/f/docs/Bosnia-and-Herzegovina/sarajevo-strategy-action-plan-2021-2024.pdf>
28. Ковбасюк Ю.В., Кілієвич О.І., Тертичка В.В. Формування і реалізація державної політики. *Державна політика: підручник / НАДУ при Президентіві України*. - К. : НАДУ, 2014. – Розд.2, с. 49-86. URL: <http://www.ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials/253-derzhavna-politika-rozdil-2>
29. https://www.naiiu.kiev.ua/files/spec-vchena-rada/srd_26_007_03/referat_shumeiko.pdf
30. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/Post_Conflict_Economic_Recovery_Report.pdf
31. <https://web.archive.org/web/20140923163627/http://www.cambodia.org/facts/?page=1991+Paris+Peace+Agreements>
32. <https://salw-guide.bicc.de/en/country?id=27>
33. <https://smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/Small-Arms-Survey-2003-Chapter-06-EN.pdf>
34. <https://www.seesac.org/f/docs/Bosnia-and-Herzegovina/sarajevo-strategy-action-plan-2021-2024.pdf>
35. <https://salw-guide.bicc.de/en/country?id=81>

36. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0612\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0612(02))
37. <https://smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/Small-Arms-Survey-2003-Chapter-06-EN.pdf>
38. <https://www.reuters.com/world/europe/four-killed-shooting-incident-market-georgia-interior-ministry-2024-02-09/>
39. <https://salw-guide.bicc.de/en/country?id=205>
40. https://www.eeas.europa.eu/node/30595_en
41. <https://www.dw.com/uk/ci-vdastsa-vladi-serbii-rozzbroiti-gromadan/a-65564657>
42. https://www.academia.edu/41817162/POST_CONFLICT_SOCIETIES_AND_PROLIFERATION_OF_SMALL_ARMS_AND_LIGHT_WEAPONS
43. <https://www.dw.com/uk/ci-vdastsa-vladi-serbii-rozzbroiti-gromadan/a-65564657>
44. <https://salw-guide.bicc.de/en/country?id=100>
45. <https://hrcak.srce.hr/file/319432>
46. <https://www.selec.org/exchange-of-information/>
47. <https://salw-guide.bicc.de/en/country?id=120>
48. https://www.sipri.org/sites/default/files/EUNPC_no-33.pdf
49. <https://ideasforpeace.org/content/small-arms-control-and-management-in-cambodia/>
50. <https://www.files.ethz.ch/isn/25351/Evaluation%20of%20EU%20ASAC%20Cambodia.pdf>
51. https://data.opendevdevelopmentcambodia.net/laws_record/law-on-the-management-of-weapons-explosives-and-ammunition
52. <https://www.unrcpd.org/event/workshop-on-building-capacity-in-control-of-small-arms-and-light-weapons/>
53. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#n15>

54. https://texty.org.ua/articles/74741/Byj_krasnogolovyh_Jak_ukrajinci_povstavaly_proty_bilshovykiv-74741/
55. <https://www.radiosvoboda.org/a/29027206.html>
56. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=2.15.%208
57. https://en.wikipedia.org/wiki/Ready_for_Labour_and_Defence_of_the_USSR
58. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Komitet_derzh_bezpeky
59. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Komitet_derzh_bezpeky
60. <http://tsou.org.ua/about/history/>
61. <https://grnt.media/analytics/yak-ukrayina-vtrachala-oboronozdattist/>
62. <https://armyinform.com.ua/2023/10/26/vymoga-sluzhyty-v-ukrayini-stala-na-pochatku-1990-rokiv-rushijnoyu-syloyu-tvorennya-ukrayinskyh-zbrojnyh-syl/>
63. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1486-2020-%D1%80#Text>
64. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/02/New-front-lines.-Organized-criminal-economies-in-Ukraine-in-2022-GI-TOC-February-2023-translation-1.pdf>
65. <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/71524>

66. <https://www.pravda.com.ua/news/2002/04/16/2988257/>
67. Human Security: World's Practices and Ukraine's Perspective Maksym Khylyko, Oleksandr Tytarchuk, East European Security Research Initiative Foundation, Ukraine
68. <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335&page=1>
69. https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2014.pdf
70. <https://bmpd.livejournal.com/786465.html>
71. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792
72. <http://www.ntc.kiev.ua/download/izdaniya/posibnik/Posibnik.pdf>
73. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text
74. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text
75. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2021/555/oj>
76. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної...: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 сер. 1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 10.12.2023).
77. Про продовження строку дії дозволів у сфері обігу зброї, пристроїв та вибухових матеріалів під час дії воєнного стану в Україні: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 бер. 2022 р. № 195. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-22#n6>
78. <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
79. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43634>
80. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 3 бер. 2022 р. № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text> (дата звернення: 8.12.2023).
81. Про передачу майна для потреб Збройних Сил: розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 лют. 2022 р. №186-р. URL: Режим

- доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/186-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 8.12.2023).
- 82.Кримінальний кодекс України: Верховна Рада України, 2341-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 9.12.2023).
- 83.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-%D0%BF#n9>
- 84.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-%D0%BF#n9>
85. Дисертація Т. Шумейко
- 86.Сергій Іонушас: «Стосовно деяких наших колег вже працюють правоохоронні органи», *Лівий берег*: website. URL: https://lb.ua/news/2022/08/04/525205_sergiy_ionushas_stosovno_deyaki_h.html (accessed December 7, 2023).
- 87.<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1931523>
- 88.<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1931523>
- 89.<https://www.epravda.com.ua/publications/2024/01/17/708824/>
- 90.<https://www.dw.com/uk/zbroa-na-rukah-ukrainciv-so-peredbacae-zakonoproekt-z-ii-deklaruvanna/a-68635437>
- 91.Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році, *Урядовий Портал*: website. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_polic_2022.pdf (accessed December 11, 2023).
- 92.Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, *Офіс Генерального прокурора*: website. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (accessed December 10, 2023).
- 93.Єдиний державний реєстр судових рішень: website. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Page/1> (accessed December 9, 2023).
- 94.Понад 178 тисяч зброї було втрачено і викрадено в Україні з початку повномасштабної війни, *Опендатабот*: website. URL:

<https://opendatabot.ua/analytics/weapon-wanted-2023> (accessed December 12, 2023).

95. Дослідження незаконних потоків зброї, *Small Arms Survey*: website. URL:

<https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP3-Ukraine-UKR.pdf> (accessed December 11, 2023).

96. Результати дослідження “Незаконний обіг і використання зброї в Україні у 2020”, *CENSS*: website. URL: <https://censs.org/illcit-arms-2020/> (accessed December 8, 2023).

97. Ігор Клименко: Колаборантам краще йти в Росію разом з військами ворога при відступі, *РБК-Україна*: website. URL: <https://rbc.ua/rus/news/igor-klimenko-kolaborantam-krashche-yti-rosiyu-1684963434.html> (accessed December 7, 2023).

98. Мільйони стволів на руках. Чи зможуть українці легально купувати пістолети, *The Page*: website URL: <https://thepage.ua/ua/business/skilki-nelegalnogo-vognepalu-na-rukah-u-ukrayinciv> (accessed December 10, 2023).

99. Глосарій термінів політики, що базується на доказах = Glossary of terms on Evidence based Public Policy / за ред. Л. Гонюкової, О. Кілієвича, М. Ван ден Муйзенберга. Проект ЄС «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» “Association4U”. К.: 2018. Електронне видання. ISBN 97-617-684-208-8 (pdf). URL: N

<https://play.google.com/store/books/details?id=FFFbDwAAQBAJ>

100.

https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/Zvit_NPU_2021.pdf

[h](#)

101.

<https://www.npu.gov.ua/news/natspolitsiia-vyluchyla-ponad-5-tysiach->

[h](#)

[odynyts-vohnepalnoi-zbroi-ta-18-mln-boieprypasiv-i-naboiv-rezultaty-roboty-za-rik](#)

102. [h](#)

https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/Zvit_NPU_2021_.pdf

103. [h](#)

https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/%20%D0%9D%D0%9F%D0%A3%20%D0%B7%D0%B0%202022%20%D1%80%D1%96%D0%BA_.pdf

104. [h](#)

https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/Docs/Dialnist/Richni_zvity/zvit_NPU_2023.pdf

105. [h](#)

<https://www.npu.gov.ua/news/natspolitsiia-vyluchyla-ponad-5-tysiach-odynyts-vohnepalnoi-zbroi-ta-18-mln-boieprypasiv-i-naboiv-rezultaty-roboty-za-rik>

106. [h](#)

<https://suspilne.media/zhytomyr/731445-rozsliduuci-vbivstvo-na-polovij-u-zitomiri-policia-vilucila-arsenal-zbroi-u-41-ricnogo-colovika/>

107. [h](#)

<https://zt.npu.gov.ua/news/radomyshlski-politseiski-zatrymaly-pidozriuvanoho-u-torhivli-zbroieiu>

108. [h](#)

<https://zt.npu.gov.ua/news/berdychivski-politseiski-vykryly-torhovtsia-zbroieiu-ta-boieprypasamy>

109. [h](#)

<https://suspilne.media/amp/kyiv/677408-zitel-kiivsini-zberigav-udoma-kulemet-granati-i-ponad-14-tis-naboiv/>

110. [h](#)

<https://kv.npu.gov.ua/news/hranaty-hranatometry-ta-ponad-1200-naboiv->

[politseiski-kyivshchyny-oholosyly-pro-pidozru-fihurantu-v-nezakonnomu-prydbanni-ta-zberihanni-boiovykh-prypasiv](#)

111. [https://suspilne.media/kyiv/733419-na-stolicnij-oboloni-konflikt-na-dorozi-zakincivsa-strilaninou/](#) [h](#)
112. [https://suspilne.media/amp/chernihiv/680476-granatometi-kulemeti-avtomati-ta-boepripasi-na-cernigivsini-pravoohoronci-viavili-shron-z-arsenalom-zbroi/](#) [h](#)
113. [https://suspilne.media/amp/chernihiv/727013-tri-rusnici-trotilovi-saski-ta-naboi-u-zitela-cernigivsini-vilucili-nezakonnu-zbrou-ta-vibuhivku/](#) [h](#)
114. [https://dbr.gov.ua/news/na-sumshhini-dbr-viyavilo-shron-z-boepripasami-vijskovih-rf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR2EmGb5gl296AvxDQsvhjr3qeGsj3RfQAvVyDXu8lER7rPXwYG9ArbOo74_aem_AdwufHL2h2TEjdPCumz91EWsUFe43viWKZ_Bu7ds8mDWqIKMjnzpcQNXB64QpclbN7mhWqhS21hnVeccH6WyriN3](#) [h](#)
115. [https://suspilne.media/sumy/701874-na-sumsini-vikrili-grupu-torgovciv-nezareestrovanou-zbroeu/](#) [h](#)
116. [https://dpsu.gov.ua/ua/news/na-harkivshchini-prikordonniki-viyavili-shron-zi-zbroyu/](#) [h](#)
117. [https://www.slk.kh.ua/news/news/na-harkivsini-prikordonniki-viavili-shron-zi-zbroeu.html](#) [h](#)

118. <https://dumka.media/ukr/crime/1710411587-sbu-viyavila-nebezpechniy-pidzemniy-shron-u-lisi-na-harkivshchini-detali-spravi> [h](#)
119. <https://dn.npu.gov.ua/news/politsiia-protydiie-nelehalnomu-vytoku-zbroi-z-donechchyny-z-pochatku-roku-vylucheno-ponad-200-odynyts-zbroi-ta-60-tysiach-boieprypasiv> [h](#)
120. <https://suspilne.media/zaporizhzhia/729767-zberigav-vdoma-avtomat-ta-majze-dvi-tisaci-patroniv-policia-povidomila-pro-pidozru-zitelu-zaricnogo-so-na-zaporizzi/> [h](#)
121. <https://zp.npu.gov.ua/news/u-zaporizhzhii-politseiski-zatrymaly-prodavtsia-boieprypasiv> [h](#)
122. <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3838901-v-zaporizzi-vikrili-bandu-torgivciv-zbroeu-odnogo-z-ucasnikiv-zatrimali-z-25-granatami.html> [h](#)
123. <https://www.facebook.com/khersonpolice.official/posts/pfbid02NPCKKjQwW9dCmkgvqgFsgfTvTQnLXgbzGiRZeKMzSZVUPp5BS85t8V4yevTehunU1> [h](#)
124. https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=822636969898652&id=100064570697084&rdid=KZiBg14nU4AwSevL [h](#)
125. <https://mk.npu.gov.ua/news/torhuvaly-narkotykamy-zbroieiu-ta-vybukhivkoiu-na-mykolaivshchyni-politseiski-perekryly-mizhrehionalnyi-kanal-zbutu> [h](#)

126. h
<https://mk.npu.gov.ua/news/na-vozneshchyni-politseiski-vykryly-cholovika-na-nezakonnomu-zberihanni-zbroi-ta-boieprypasiv>
127. П
 ро затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 груд. 2015 р. № 1560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16#Text> (дата звернення: 14.12.2023).
128. У
 Херсоні на вихідні оголошують подовжену комендантську годину, *Суспільне*: website. URL: <https://suspilne.media/464216-u-hersoni-na-vihidni-ogolosuut-podovzenu-komendantsku-godinu/> (accessed December 14, 2023).
129. С
 хрон зброї та майже 6 мільйонів доларів готівкою (ВІДЕО), *Міністерство внутрішніх справ України*: website. URL: <https://mvs.gov.ua/news/sxron-zbroyi-ta-maize-6-milioniv-dolariv-gotivkoiu-video> (accessed December 8, 2023).
130. П
 проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів щодо встановлення адміністративної відповідальності за порушення вимог або невиконання деяких заходів правового режиму воєнного стану: Верховна Рада України від 27 жов. 2023 р. №10195. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43069#:~:text=%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BA%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%20-> (дата звернення: 12.12.2023).

131. М
ИР І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗБРОЇ. Російсько-українська війна і нелегальна торгівля зброєю, *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*: website. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/03/Mark-Galeotti-Anna-Arutunyan-Peace-and-proliferation-The-Russo-Ukrainian-war-and-the-illegal-arms-trade-UKRAINIAN-March-2023.pdf> (accessed December 10, 2023).
132. П
рийнято за основу проєкт Закону "Про право на цивільну вогнепальну зброю", *Верховна Рада України*: website. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219896.html> (accessed December 6, 2023).
133. В
Україні розглядають можливість легалізації трофейної зброї, *Мілітарний*: website. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/v-ukrayini-rozglyadayut-mozhlyvist-legalizatsiyi-trofejnoyi-zbroyi/> (accessed December 7, 2023).
134. П
роєкт. Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю: Кабінет Міністрів України від 26 лип. 2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1908317> (дата звернення: 9.12.2023).
135. К
овбасюк Ю.В., Кілієвич О.І., Тертичка В.В. Формування і реалізація державної політики. Державна політика: підручник / НАДУ при Президентіві України. - К. : НАДУ, 2014. – Розд.2, с. 49-86. URL: <http://www.ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials/253-derzhavna-politika-rozdil-2>]

136.

h

https://web.archive.org/web/20021115180646/http://knesset.gov.il/process/docs/heskemb_eng.htm

137.

W

HICH SENATORS HAVE BENEFITTED THE MOST FROM NRA MONEY? *Brady*: website. URL: <https://elections.bradyunited.org/take-action/nra-donations-116th-congress-senators> (accessed November 19, 2023).